

**FRIEDRICH NIETZSCHE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ:
POLİTİK BİR PROJE OLARAK İYİ AVRUPALILIK**

Muhamet Gökhan KAYA

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir, 2024

FRIEDRICH NIETZSCHE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ: POLİTİK BİR PROJE OLARAK İYİ AVRUPALILIK

Muhamet Gökhan KAYA

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2024

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜŐÜ

Muhamet Gökhan Kaya tarafından hazırlanan **Friedrich Nietzsche'nin Avrupa Birliği: Politik Bir Proje Olarak İyi Avrupalılık** başlıklı bu çalışma 08.07.2024 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmelięinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Yusuf Ziya Bölükbaşı	
Üye (Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Ragıp Yılmaz	
Üye Dr. Öğr. Üyesi Tahsin Yamak	

ONAY

.../... /202..

Prof. Dr. Oytun MEÇİK

Enstitü Müdürü

...../...../.....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Muhamet Gökhan KAYA

İmza

ÖZ

FRIEDRICH NIETZSCHE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ: BİR POLİTİK PROJE OLARAK İYİ AVRUPALILIK

KAYA, Muhamet Gökhan

Yüksek Lisans-2024

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ragıp YILMAZ

Bu tez Avrupa bütünleşmesini Friedrich Nietzsche’nin iyi Avrupalılar ve büyük siyaset kavramlarından faydalanarak incelemektedir. Nietzsche siyaseti ulusal ve uluslararası olarak değil büyük ve küçük siyaset olarak sınıflandırmıştır. Küçük siyaset ulusal çıkar ya da uluslararası rekabet gibi konulardan oluşan kitle siyasetini tanımlamaktadır. Bundan dolayı Nietzsche’ye bir bakış açısı ile bakıldığında uluslararası ilişkiler kuramları kapsam ve içerik bakımından küçük siyaset kuramlarıdır. Buna karşılık büyük siyaset ise etik-politik bir alanı ifade etmektedir. Avrupa birleşmesi büyük siyasetin alanına girmektedir. Bu nedenle Avrupa bütünleşmesi yeni bir Avrupa ethosunun yaratılmasına bağlıdır. Nietzsche sekülerleşen Avrupa için tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesini içeren bir felsefi bir program sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Friedrich Nietzsche, Uluslararası İlişkiler Kuramları, Felsefe, Avrupa Birliği, Avrupa Bütünleşmesi, Büyük Siyaset

ABSTRACT

FRIEDRICH NIETZSCHE’S EUROPEAN UNION: GOOD EUROPEANISM AS A POLITICAL PROJECT

KAYA, Muhamet Gökhan

Master’s Degree-2024

Department of International Relations

Supervisor: Assistant Professor Ragıp YILMAZ

This thesis examines European integration through Friedrich Nietzsche’s concepts of “good Europeanism” and “great politic”. Nietzsche classifies politics as being either great or petty politics rather than being national and international. Petty politics consist of mass politics, encompassing issues such as national interest or international competition. International relations theories are theories of petty politics by their scope and content. In contrast, great politics defines the ethical-political sphere within which the European unification falls. Therefore, European integration depends on the creation of a new European ethos. Nietzsche provides a philosophical program for a secularizing Europe, which consists of revaluation of all values.

Keywords: Friedrich Nietzsche, International Relations Theories, Philosophy, European Union, European Integration

TEŞEKKÜR

Nietzsche'nin günümüzde popüler bir kişilik olmasına rağmen çoğunlukla yanlış anlaşılmış ya da hiç anlaşılamamış bir düşünür olmasını büyük bir talihsizlik olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden Nietzsche'nin düşünce ve kavramlarını açık ve anlaşılır bir dil ve sıra ile tanıtmaya çalıştım. Nietzsche'nin eserleri olarak uluslararası Nietzsche alanyazında ortak olarak kullanılan Giorgi Colli ve Mazzino Montinari'nin Almanca derlemesinden faydalandım. Gerekli gördüğüm yerlerde Nietzsche'nin kendi cümlelerini sadık ve okunabilir bir şekilde çevirmeye çalıştım. Nietzsche'nin felsefesinin tartışmalı bileşenlerini felsefesinin bütününe bakarak aktarmayı hedefledim. Bu çabalarımı Nietzsche'nin felsefi programının bir parçası olarak görüyorum.

Bu çalışma sevgili eşim Rahima Shahmardanqul Kaya'nın sabrı ve desteği olmasa gerçekleşmeyeceği için kendisine teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca, bana olan güven ve inançlarından dolayı sevgili babam Sinan Kaya ve sevgili annem Zeliha Kaya'ya, yapıcı yorumlarından dolayı sevgili dostum Gökhan Öztürk'e, üzerimdeki emeklerinden dolayı sayın Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Köremezli'ye ve sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ragıp Yılmaz'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER KURAMI.....	4
1.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi	4
1.2. Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Avrupa Bütünleşmesi	8
1.2.1. Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Gelişimi	9
1.2.1.1. İdealizm ve Gerçekçilik Tartışması.....	9
1.2.1.2. Yeni-Gerçekçilik ve Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Sonu	10
1.2.2. Avrupa Bütünleşmesi Kuramlarının Gelişimi.....	17
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
NIETZSCHE'NİN İNSAN GELİŞİMİ FELSEFESİ.....	22
2.1. Tanrı'nın Ölümü	22
2.2. Ahlakın Soybilimi.....	23
2.3. Perspektivizm	25
2.4. Güç İstenci.....	27
2.5. Üst-insan.....	29
2.6. Bengi Dönüş	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	35
NIETZSCHE'NİN İYİ AVRUPALILAR BİRLİĞİ	35
3.1. İyi Avrupalılık ve İyi Avrupalılar Birliği	35
3.2. Büyük Siyaset Kuramı.....	38
3.3. Uluslararası İlişkiler Kuramları ve Küçük Politika	41
SONUÇ.....	43
KAYNAKÇA.....	46

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Waltz'a Göre Ulusal Ve Uluslararası Politika.....	13
Tablo 2. Büyük Politika ve Küçük Politika Arasındaki Farklılıklar.....	41

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yeni-gerçekçi Kurama Göre Uluslararası Yapı ve Devletler Arasındaki İlişki	12
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

GİRİŞ

19. yüzyıl, Avrupa ile dünyanın geri kalanı arasındaki uçurumun iyice açılmasına tanıklık etmiştir. Avrupa, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle bambaşka bir kıtaya dönüşürken Avrupalıların dünyadaki fetihleri hızlanmıştır. Üstelik Viyana Kongresi'nden beri Bismarck'ın sınırlı savaşları dışında Avrupa'da başka bir savaş da görülmemiştir. 19. yüzyıl tam anlamı ile bir Avrupa yüzyılıdır. Buna rağmen Friedrich Nietzsche Avrupa'nın geleceğine şüphe ile yaklaşmış; ne sosyalizmin ne de demokratik değerlerin Avrupalı insanı nihilizmin pençesinden kurtarabileceğini düşünmüştür. Ona göre ancak özgür tinler Avrupa'nın kaderini değiştirebilecektir. Özgür tinler iyi Avrupalılardan oluşacak ve Avrupa'yı bir bütün yapacaklardır.

Nietzsche, felsefeye Schopenhauer metafiziğinin etkisinde başlamış ve 28 yaşında yayınlanan ilk eseri *Die Geburt der Tragödie* bu etki altında kaleme alınmıştır. Orta dönemi ile birlikte ise metafiziğe savaş ilan etmiş ve Alman ulusçuluğunu temsil ettiğini düşündüğü Richard Wagner ile dostluğunu sona erdirmiştir. Nietzsche her zaman kendisini bir Avrupalı olarak görmüş ve felsefesinin hedefi her zaman Avrupa kıtası olmuştur. Avrupa'nın Aydınlanma ve bilimsel gelişmeler ile birlikte dinin etkisinden çıkmasının önemli fırsat ve tehlikeler yarattığını düşünmüştür. Bu nedenle Avrupa'ya sekülerleşmesi için felsefi bir program sunmuştur. Bu program tüm değerlerin yeniden gözden geçirilmesinden oluşmuştur.

Nietzsche, insan gelişiminin filozofudur. İnsan olanaklarının gerçekleşmesi ise yaşamın güçlü ve sağlıklı bir yorumuna bağlıdır. Oysa Hristiyan ahlakı yaşamı reddeden değerlerden oluşmaktadır. Dahası bu değerler sistemi modern yargı ve düşünceler üzerinden etki göstermeye devam etmektedir. Nietzsche'ye göre Avrupa'nın Hristiyanlık ile olan gerilimi, kıtayı özgün bir konuma koymaktadır. Avrupa'nın Hristiyan-Platonik geleneği aşması ile yeni yaşam biçimleri mümkün olabilecektir. Bu yüzden yeni bir ethosun yaratılmasını Avrupa bütünleşmesinin de bir parçası olarak görmüştür. Nietzsche'ye göre Avrupa bir bütün olmak istemektedir. Bu ise iyi Avrupalılar olarak tanımladığı özgür tinler ile gerçekleşecektir.

Uluslararası ilişkiler disiplini ise bir Avrupa savaşı olan Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu dehşet ve hayal kırıklığı ortamında kurulmuştur. Bu nedenle disiplinin önceliklerini devletler arasında savaşın nasıl engelleneceği ve iş birliğinin nasıl sağlanacağı oluşturmuştur. Uluslararası ilişkilerin ilk "büyük tartışması" olan

idealist-gerçekçi tartışmasının içeriğini de bu durum oluşturmuştur. 1960'lara gelindiğinde ise disiplinin bilimselliği sorgulanmaya başlamıştır. Gelenekselciler ve davranışçılar arasında gerçekleşen ikinci büyük tartışma sonrasında uluslararası ilişkiler kuramının asıl amacı, bilimsel standartlar altında uluslararası fenomeni açıklamak ve öngörmek olmuştur. Soğuk Savaş'ın sürpriz bir şekilde hızlı ve barışçıl bir şekilde sona ermesi ve bunu ana akım uluslararası ilişkiler kuramlarının öngörememesi ile büyük kuramlar terk edilmeye başlanmıştır. Böylece uluslararası politikayı bir bütün olarak açıklamaya çalışan büyük kuramlar yerini orta ölçekli kuramlara bırakmıştır.

Avrupa Birliği, devletlerarası anlaşmalar dizisi ile ortaya çıkmış ve teknokratik bir yapıya bürünmüştür. Bu nedenle toplumsal bir katılım ile oluşmadığı ya da bir Avrupalı kimliği yaratamadığı gerekçesi ile sıkça eleştirilmiştir. Avrupa bütünleşmesi ile ilgili yaklaşımlar ise uluslararası ilişkiler kuramının gelişimi ve bütünleşme sürecinin seyri ile şekillenmiştir. Avrupa bütünleşmesi ile ilgili araştırmalar iki baskın paradigmaya, yani yeni-işlevselcilik ve hükümetlerarasıcılığa, dayanmıştır. Bu paradigmlar ise uluslararası ilişkiler disiplininin "büyük tartışmalarından" etkilendiği gibi yaşanan siyasi krizler ve gelişmelerin de etkisi altında kalmıştır.

Nietzsche ile ilgili Felsefe ve Siyaset Bilimi anabilim dallarında Türkçe tez çalışmaları bulunsa da Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde Türkiye'de yazılmış bir tez bulunmamaktadır.¹ Nietzsche'nin Avrupa üzerine düşünceleri ile ilgili İngilizce dilinde yazılmış tezlerin sayısı ise oldukça sınırlıdır. Stefan H. Elbe 2001 yılına ait doktora tezinde Nietzsche'nin Avrupa fikrini açıklığa kavuşturmaya çalışarak günümüz tartışmalarına olası katkılarını incelemiştir.² Michael J. McNeal ise 2009 tarihli doktora tezinde Nietzsche'nin iyi Avrupalıların küreselleşen bir dünyada izleyebilecekleri stratejileri önermiştir.³ Bu çalışmada ise farklı olarak Nietzsche'nin

¹ Türkiye'de Siyaset Bilimi anadalında yazılmış tezler için bakınız; Damla Altun, "Nietzsche and the Human Rights", Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006; Özgür Salmanoğlu, "Possibility of Political Emancipation in Nietzsche", Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2018; Muazzez Gülsüm Karaca, "Nietzsche'de Siyaset Düşüncesi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2020; Oğuz Tırpanlı, "Nietzsche'de Siyasal", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2020.

² Stefan Heinz Edward Elbe, "European Nihilism and the Meaning of the European Idea: A Study of Nietzsche's 'Good Europeanism' in Response to the Debate in the Post-Cold War Era, London School of Economics and Political Science (Basılmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık, 2001.

³ Michael J. McNeal, "Becoming Good Europeans? Globality, the EU and the Potential to Realize Nietzsche's Idea of Europe", University of Denver (Basılmamış Doktora Tezi), Amerika Birleşik Devletleri, 2009.

Avrupa yaklaşımı büyük siyaset kavramı üzerinden okunacak ve uluslararası ilişkiler disiplini açısından anlamı irdelenecektir.

Birinci bölümde ilk olarak AB'nin tarihsel gelişimi "Avrupa sorunu" bağlamında tanıtılacaktır. Bu süreçle ilgili kuramsal yaklaşımlar ise ana akım uluslararası ilişkiler kuramında yaşanan önemli gelişmeler ile birlikte aktarılacaktır. Disiplinin "büyük tartışmalarının" Avrupa çalışmalarını nasıl etkilediği gösterilecektir. Böylece Avrupa bütünleşmesi ile ilgili kuramsal eğilimler tespit edilmeye çalışılacaktır. Avrupa bütünleşmesinin neden bir araştırma konusu olmaktan çıktığı tartışılacaktır.

İkinci bölümde Nietzsche'nin insan gelişimi felsefesi incelenecektir. Düşüncesinin temel bileşenleri birbirlerini tamamlayacak bir sırada aktarılmaya çalışılacaktır. Böylece Nietzsche'nin felsefesinin okuyucuya kolay anlaşılır bir şekilde tanıtılması amaçlanacaktır. İlk olarak Nietzsche için Avrupa'nın sekülerleşmesinin önemi gösterilecektir. Daha sonra ise Nietzsche'nin felsefi programının güç istenci, perspektivizm, üst-insan ve bengi dönüş gibi başlıkları tanıtılacaktır.

Üçüncü bölümde ise Avrupa bütünleşmesi Nietzscheci bir yaklaşımla incelenecektir. Bunun için Nietzsche'nin iyi Avrupalılık kavramı ve Avrupa bütünleşmesini nasıl kavramsallaştırdığı açıklanacaktır. Nietzsche'nin siyaseti küçük siyaset ve büyük siyaset olarak ikiye ayırdığı ve Avrupa bütünleşmesinin büyük siyasetin konusu olduğu gösterilecektir. Büyük siyaset etik-politik bir yaklaşım olarak ele alınacaktır. Uluslararası ilişkiler kuramları Nietzscheci bir yaklaşımla yeniden değerlendirilecek ve Avrupa bütünleşmesini anlamak için neden uygun olmadığı tartışılacaktır. Nietzsche'nin büyük siyasetinin daha doğru bir kuramsal çerçeve sunduğu iddia edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER KURAMI

1.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi

19. yüzyılın sonu, bir yanda Avrupa'nın yerküre üzerindeki hakimiyetinin pekişmesine bir diğer yanda ise Avrupa'da pesimizmin ve sinizmin yükselişine şahitlik etmiştir. Öyle ki Fransızca yüzyılın sonu anlamına gelen “fin de siècle” sözü bir devrin tükenişini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu duygular, 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan tahtının varisi Arşidük Franz-Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi ile karşılık bulmuştur. Dört yıl süren Birinci Dünya Savaşı'nın kıta için önemli sonuçları olacaktır. Avrupa'da aristokrasinin egemenliği sona ererken kaybeden uluslar büyük bedeller ödemek zorunda kalmışlardır.

Oswald Spengler'in 1918'de yayınlanan yapıtı *Der Untergang des Abendlandes* (Batı'nın Çöküşü) dönemin duygudurumunu açık bir şekilde yansıtmaktadır.¹ Spengler'e göre Avrupa uygarlığının görkemli çağı sona ermiş ve artık gerileme dönemi başlamıştır. Benzer bir tanıyı dönemin Marksist düşünür ve siyasetçileri de paylaşmıştır. Buna göre kapitalist Batı uygarlığı içinden çıkamayacağı bir kriz içindedir. Ne var ki Avrupa beklenen sosyalist devrimlere değil Faşizmin yükselişine tanıklık etmiştir. Bu ise Avrupa'yı İkinci Dünya Savaşı gibi bir felakete sürükleyecektir.

Savaş sonrasında Wilson İlkeleri ile özdeşleşen idealizm kolektif güvenlik ve silahsızlanma hedefleri ile somutlaşmıştır. Armaoğlu Wilson'ın 14 noktasını şöyle özetlemektedir:²

1. Açık barış antlaşmaları ve gelecekte de açık diplomasi
2. Karasuları dışında, savaşta ve barışta denizlerin mutlak serbestisi
3. Bütün ekonomik engellerin mümkün olduğu kadar kaldırılması
4. Milli silahlanmaların azaltılması için gerekli ve yeter garantiler

¹ Bakınız; Oswald Spengler, “The Decline of the West”, çev. Charles Francis Atkinson, Oxford: Oxford University Press, 1991.

² Fahir Armaoğlu, “20. Yüzyıl Siyasi Tarihi”, İstanbul: Kronik Kitap, 2018, s. 112.

5. Sömürge isteklerinin ilgili halkların menfaatleri ile yetkileri sonradan tespit edilecek olan sömürgeci devletin istekleri aynı derecede göz önünde tutulmak suretiyle, mutlak bir tarafsızlıkla çözümlenmesi
6. Bütün Rusya topraklarının boşaltılması ve devletlerin de yardımı ile Rusya'ya kendi gelişmesini sağlamak için her türlü imkânın verilmesi
7. Belçika'ya tam ve bağımsız egemenliğinin geri verilmesi
8. İşgal edilen Fransız topraklarının boşaltılması ve Prusya'nın 1871'de Alsace-Lorraine meselesinde yaptığı hatanın düzeltilmesi suretiyle barışın teminat altına alınması
9. İtalyan sınırlarının milliyet prensibine göre düzeltilmesi
10. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu halklarına muhtar gelişme imkanlarının verilmesi
11. Romanya, Sırbistan ve Karadağ toprakları boşaltılması ve Sırbistan'a denizden mahreç verilmesi, Balkan devletlerinin münasebetleri milliyetler prensibine göre düzenlenmesi
12. Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olan kısımlarının egemenliği sağlanması fakat Türk olmayan milliyetlere muhtar gelişme imkanları verilmesi, Çanakkale Boğazı devamlı olarak bütün milletlerin gemilerine açık olması ve bunun milletlerarası garanti altına konması
13. Bağımsız bir Polonya kurulması
14. Büyük ve küçük bütün devletlere siyasi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına almak imkanını sağlamak amacı ile bir milletler teşkilatı kurulması

Bu ilkeler ışığında 10 Haziran 1920'de Milletler Cemiyeti kurulmuştur. 1925'te Lokarno Antlaşması 1928'de Kellogg-Briand Paktı, 1930'da ise Londra Deniz Silahsızlanma Anlaşması imzalanmıştır. Fakat hiçbirisi İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleşmesini engelleyememiştir. 1939'da Polonya'nın işgali ile başlayan savaş 1945'te sona ermiştir. Savaşla birlikte Avrupa eşi benzeri görülmemiş bir yıkımla karşılaşmıştır. Yalta ve Postdam Konferansları ile savaş sonrası Avrupa'nın kaderi savaşın galipleri tarafından belirlenmeye çalışılmıştır. Avrupa böylece Avrupalı olmayan iki gücün etki alanlarına bölünmüştür. Avrupa, artık dünyanın merkezi değildir.

Avrupa’da ilk öncelik böyle bir felaketin bir daha yaşanmaması olmuştur. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra yapılan hatalar tekrarlanmamalıdır. Üstelik yeni bir ortak tehdit de bulunmaktadır. ABD ve Sovyetler Birliği arasında ortaya çıkan rekabet Berlin Ablukası ile başlayarak nükleer silahlar ve karşılıklı kesin yıkım (mutual assured destruction) doktrini ile devam edecektir. Bu nedenlerle ABD’de 3 Nisan 1948’te yürürlüğe giren ekonomik yardım paketi Marshall Planı ile savaş sonrası Avrupa’nın yeniden inşasını amaçlamıştır. 4 Nisan 1949’da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’nün (NATO) kurulması ile Batı Avrupa Amerikan güvenlik şemsiyesi altına girmiştir. 5 Mayıs 1949’da imzalanan Londra Anlaşması ile Avrupa’da barış ve iş birliğini geliştirmek amacı ile Avrupa Konseyi kurulmuştur.

9 Mayıs 1950’de Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman daha sonra “Schuman Bildirgesi” olarak bilinecek olan bir öneri sunmuştur. Öneri, Fransız ve Alman kömür ve çelik üretiminin tek bir otorite altında yönetilmesi ve bunun için Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun kurulmasından oluşmuştur. Schuman, söz konusu bildirmede böyle bir birlikteliğin Fransa ve Almanya arasında bir savaşı yalnızca düşünülemez değil imkânsız da kılacağını ve Avrupa’nın tek bir plandan çok somut başarılarla ortaya çıkacağını ifade etmiştir.³ Batı Almanya’nın ilk başbakanı Konrad Adenauer de bildirgeyi olumlu karşılamıştır. Öneri diğer Avrupa devletlerine de açık olacak şekilde sunulmuştur. Böylece 18 Nisan 1951’de Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından imzalanan Paris Anlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. AKÇT Avrupa’nın ilk uluslararası kuruluşu olmuştur.

17 Mart 1948’de İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan Brüksel Antlaşması ile kurulan Batı Birliği 1954’te Paris Sözleşmeleri sonucu Almanya ve İtalya’nın katılımı ile Batı Avrupa Birliği’ne dönüşmüştür. 25 Mayıs 1957’de Avrupa Birliği’nin ikinci kurucu antlaşması olan Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Aynı gün kurulan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve AKÇT ile birlikte “Avrupa Toplulukları” ortaya çıkmıştır.

1960’larla birlikte Avrupa bütünleşmesi krizlerle tanışmıştır. Charles de Gaulle’nin Avrupa kurumlarını boykot etmesi ile gelişen “Boş Sandalye Krizi”

³ European Union, *Schuman Declaration May 1950*, (Çevrimiçi) https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_en, 22 Mayıs 2024.

1966'da Lüksemburg Uzlaşması ile çözülmüştür. 1963 ve 1967'de ise İngiltere'nin AET'ye üyeliği de Gaulle'ün vetosu ile iki kere engellenmiştir. İngiltere'nin üyeliği ancak 1973'te gerçekleşebilmiştir. Fakat bu kriz dönemi Avrupa bütünleşmesine engel olmamış ve yerini yeni gelişmelere bırakmıştır.

1989'da Demir Perde resmen yıkılmış ve 1991'de Doğu Almanya ile Batı Almanya NATO şemsiyesi altında birleşmiştir. 7 Şubat 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği (AB) resmen ilan edilmiştir. AB'nin resmi para birimi Euro doğmuştur. 1993'te gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'nde yeni üyelerin AB'ye uygunluğunu belirleyecek Kopenhag Kriterleri tanımlanmıştır. Bu kriterler demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, azınlık hakları ve işlevsel bir piyasa ekonomisinin varlığı gibi başlıkları kapsamıştır. 2 Ekim 1997'de Maastricht Antlaşması'nda önemli değişikliklerde bulunan Amsterdam Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile yasamadan göçe birçok alanda yetki gücü ulusal yönetimlerden Avrupa Parlamentosu'na geçmiştir. 1 Şubat 2003'te Nice Antlaşması ile Maastricht Antlaşması güncellenmek istenmiştir. İrlanda halkının referandumda hayır demesi ile referandum tekrarlanmış ve evet oyu ile yürürlüğe girmiştir. 13 Aralık 2009'da Lizbon Antlaşması ile birlikte daha merkezi bir yapıya bürünmüştür.

Bu süreçte Avrupa genişlemesi devam etmiştir. 1981'de Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz AB'ye katılmışlardır. 1987'de Fas'ın üyelik başvurusu Fas'ın bir Avrupa ülkesi olmadığı gerekçesi ile reddedilmiştir. 1995'te ise Avusturya, Finlandiya ve İsveç AB'ye tam üye olurken Demir Perde'den kopan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyelikleri kabul edilmiştir. 2004'te Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya 2007'de ise Bulgaristan ve Romanya yeni AB üyeleri olmuşlardır. Bu ülkeler NATO güvenlik şemsiyesi altına girdikten sonra birer AB üyesi olmuşlardır. 2005'e gelindiğinde Hırvatistan ve Türkiye ile tam üyelik müzakereleri başlamıştır. 2013'te Hırvatistan tam üye statüsüne kavuşurken Türkiye ile müzakereler AB tarafından dondurulmuştur. 2022'de Ukrayna ve Moldova aday ülke statüsüne kabul edilmiştir.

2010'lu yıllarla birlikte Avrupa genişlemesinin de güncel sınırları belirmiştir. Ukrayna'da 2014 Yevromaydan Protestoları ile Rusya yanlısı Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç görevden alınmıştır. Bu olayları Ukrayna'nın doğusunda bulunan Donetsk ve Luhansk oblastlarının isyanı ve Rusya Federasyonu'nun Kırım'ı ilhak etmesi

izlemiştir. Şubat 2022’de ise Rusya’nın Ukrayna’yı işgal girişimi ile Rusya-Ukrayna Savaşı başlamıştır. Rusya’nın müdahalesi birçoklarınca NATO ve AB genişlemesine doğal bir tepki olarak yorumlanmıştır.⁴ 23 Haziran 2016’da ise Birleşik Krallık bir referandum ile AB’den ayrılma kararı almıştır. “BREXIT” olarak da adlandırılan referandum sonucu Avrupa şüpheciliği yeniden canlanmıştır.

2015 yılı ile başlayan Avrupa Göç Krizi ise Avrupa ülkeleri arasında yeni görüş ayrılıkları doğurmuştur. Batı Avrupa ülkeleri gelen kontrolsüz göçün yükünü Avrupa ülkeleri arasında paylaşmak isterken Doğu Avrupa ülkeleri yasadışı göçmenleri almayı reddetmiştir. Almanya’da 31 Aralık 2015 gecesi gerçekleşen toplu cinsel saldırılar gibi olayların baş göstermesi ile Avrupa’da kültürel tartışmalar yeniden alevlenmiştir. Medya tarafından aşırı sağ olarak adlandırılan AB ve sığınmacı karşıtı partilerin oy oranları düzenli olarak artmaya başlamıştır.

Avrupa bütünleşmesi dünya savaşlarının bir daha yaşanmaması motivasyonu ile başlamıştır. Devletler arası müzakereler ile gelişmiştir. 1970’lerle yaşanan krizler bütünleşme sürecini yavaşlatsa da Demir Perde’den yıkılması ile yeni bir ivme kazanmıştır. 2010’larda ise Avrupa genişlemesi güncel sınırlarına ulaşmıştır. Bugün ise bütünleşmenin önündeki en önemli engelleri kültürel sorunlar oluşturmaktadır.

1.2. Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Avrupa Bütünleşmesi

Avrupa bütünleşmesi ile ilgili ilk akla gelen kuramsal yaklaşımlar yeni-ışlevselcilik, gerçekçi hükümetlerarasıcılık ya da liberal hükümetlerarasıcılık gibi yaklaşımlardır. Oysaki uluslararası ilişkiler disiplinin kendisi Avrupa sorununa bir çözüm arayışı içinde doğmuştur. Uluslararası politika her zaman tarihçilerin, hukukçuların ve filozofların ana ilgi alanları arasında olsa da akademik bir disipline dönüşmesi tarihin ilk topyekûn savaşının Avrupa’da gerçekleşmesi ile olanak bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı dehşet çeşitli alanlardan akademisyen ve düşünürlerin savaşa neyin neden olduğu ve bir daha yaşanmaması için neler yapılması gerektiği sorularını sormasına neden olmuştur. Böylece uluslararası ilişkiler bir ahlaki proje olarak doğmuştur. Gelecek nesiller böyle bir felaketi tekrar yaşamamalıdır.

⁴ John J. Mearsheimer, “Why the Ukraine Crisis Is The West’s Fault? The Liberal Delusions That Provoked Putin”, *Foreign Affairs*, Cilt: 93, Sayı: 77, 2014.

1.2.1. Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Gelişimi

Uluslararası ilişkiler kuramları savaşların nasıl engelleneceği endişesi ile ortaya çıkmıştır. Bu endişe idealizm ve gerçekçilik olmak üzere iki farklı paradigmanın doğuşuna neden olmuştur. 1960'lı yıllarda davranışsalcılığın gelişimi birlikte dönemin baskın paradigması olan gerçekçilikten bilimsel standartlar talep edilmiştir. Bu istekler Kenneth N. Waltz'un yeni-gerçekçi kuramı ile Soğuk Savaş'ın sonuna kadar tatmin edilmiştir. Bundan sonra ise uluslararası politikayı bir bütün olarak açıklayan büyük ölçekli kuram inşası terkedilmiştir. Bunun yerine uluslararası ilişkilerin yalnızca belirli bir boyutuna odaklanan kuramlar ileri sürülmüştür.

1.2.1.1. İdealizm ve Gerçekçilik Tartışması

Disiplinin resmen ortaya çıkışı 1919'da Birleşik Krallık'ta Aberystwyth Üniversitesi'nde ilk uluslararası politika kürsüsünün kurulması ile gerçekleşmiştir. Uluslararası ilişkilerin ilk düşünce ekolü de idealist okul olmuştur. Bu okulun temel aksiyomlarını da liberal uluslararasılık oluşturmuştur. İnsan rasyonel bir varlıktır. Savaş ise irrasyoneldir. Savaşların nedeni yanlış anlaşılmalara ve siyasi elitlerdir. Doğal olarak demokrasinin yaygınlaşması ve uluslararası kurumların yaratılması ile savaş engellenebilir. İdealist vizyon dönemin liberal ruhunu yansıtmaktadır. Milletler Cemiyeti, Lokarno Anlaşması, Kellogg-Briand Paktı ve Londra Denizlerin Silahsızlanması Sözleşmesi bu ruhla gerçekleşmiştir. Fakat Hollis ve Smith'in de altını çizdiği üzere disiplinin Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nde doğması şaşırtıcı değildir.⁵ Disiplinin kurucu idealleri çoğunlukla savaşın galip ülkeleri arasında paylaşılmaktadır. Bu ülkeler yeni statükodan memnun ülkelerdir.

İkinci Dünya Savaşı'nın engellenememesi ile disiplinin ilk "büyük tartışması" idealistler ile gerçekçiler arasında gerçekleşmiştir. İdealizm savaştan hemen önce Edward H. Carr tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Ona göre liberal idealizm ütopyacılıktan ibarettir.⁶ Carr'ın eleştirilerini Hans Morgenthau takip ederek 1948'de siyasi gerçekçiliğin ilkelerini ortaya koymuştur.⁷ Buna göre; i) siyaset insan doğasının kanunlarınca yönetilmektedir ii) gerçekçilik siyaseti güç ve çıkarlar üzerinden okumaktadır iii) bu çıkarlar evrenselidir ve değişen yalnızca araçlardır iv) siyasi

⁵ Martin Hollis & Steve Smith, "Explaining and Understanding International Relations", New York: Oxford University Press, 1990, s. 18-19.

⁶ Edward Hallett Carr, "The Twenty Years' Crisis: 1919-1939", Londra: MacMillan, 1988, 5-9.

⁷ Hans Morgenthau, "Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace", New York: Alfred A. Knopf, 1948, s. 3-9.

gerçekçilik siyasi eylemin ahlaki öneminin ve siyasi gerekliliklerle arasındaki gerilimin farkındadır v) siyasi gerçekçiliğe göre tek bir siyasi topluluğun ahlaki değerleri evrensel olarak geçerli değildir vi) siyasi gerçekçilik siyasal alanın özerkliğine odaklanan bir düşünce geleneğidir. Morgenthau'ya göre ulusal ya da uluslararası tüm siyaset güç mücadelesinden oluşmaktadır.⁸ Uluslararası istikrar ise ancak devletler arasında güç dengesinin korunması ile mümkün olabilecektir.⁹

Carr ve Morgenthau ile birlikte George Kennan, John Herz, Raymond Aron, Stephen Krasner ve Henry Kissinger gibi isimlerin temsil ettiği klasik gerçekçilik; düşünsel kökenlerini Thukidides, Niccolo Machiavelli ve Thomas Hobbes'a dayandırarak siyasetin değişmez karakterinin altını çizmiştir. Gerçekçi düşünceye göre uluslararası politikanın tek aktörleri devletlerdir. Devletler için ise önemli olan çıkarlarıdır. Etik değerlerin uluslararası politikada yeri yoktur. Gerçekçiler ulusal siyasete kıyasla uluslararası bir otoritenin yokluğuna dikkat çekmişlerdir. Uluslararası anarşi kaçınılmaz olarak güvenlik ikilemi içerisindeki devletleri çatışmaya sürüklemektedir. Gerçekçilik uzun bir süre uluslararası ilişkilerin baskın kuramı olarak kalsa da 1960'larla birlikte daha bilimsel temellere oturmadığı için eleştirilmeye başlamıştır. Böylece gelenekselciler ve davranışçılar arasında disiplinin ikinci büyük tartışması başlamıştır. Bu tartışma ise Kenneth Waltz tarafından bir çözüme kavuşturulmaya çalışılacaktır.

1.2.1.2. Yeni-Gerçekçilik ve Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Sonu

1979 yılında Waltz'un *Theory of International Politics* adlı eserinin yayınlanması ile uluslararası ilişkiler disiplininin en önemli olayı gerçekleşmiştir. Waltz'dan sonra gelen kuramcılar ya Waltz'ı takip etmiş ya da kuramlarını Waltz'a bir tepki olarak geliştirmişlerdir. Waltz gerçekçi kuramı bilimsel bir temele oturtmaya çalışarak politik gerçekçiliğe gelen eleştirilere karşılık vermeyi amaçlamıştır. Bunun için de makro-iktisadi kuramdan faydalanmıştır.

Waltz ilk olarak uluslararası ilişkiler kuramlarını sistemik ve indirgemeci olmak üzere ikiye ayırmıştır. İndirgemeci bir kuram parçaların kuramıdır.¹⁰ Parçaların davranışlarını açıklayan bir kuram bir kere geliştirildiğinde daha ileri bir çaba gerekmemektedir. Oysa Waltz'a göre aktörlerin ve eylemlerinin çeşitliliğinin çıktılarının

⁸ A.g.e. s. 17.

⁹ A.g.e. s. 155-157.

¹⁰ Kenneth N. Waltz, "Theory of International Politics", Reading: Addison-Wesley, 1979, s. 60.

çeşitliliğine denk olmaması sistemik nedenlerin etkin olduğunu göstermektedir.¹¹ Waltz için uluslararası politika kuramları ilgilendikleri şeylere göre değil materyallerini nasıl düzenlediklerine göre indirgemeci ya da sistemiktirler.¹² İndirgemeci kuramlar parçaların özelliklerinden çıktılara ulaşmaya çalışmaktadırlar. Waltz ise bütüncü (holist) bir yaklaşım önermektedir. Sistemik etkiler sistemin parçalarından yola çıkılarak yeniden inşa edilemez; çünkü parçalar zaten bir sistemin parçaları oldukları için farklı davranmaktadırlar.¹³

Waltz'a göre Hans Morgenthau, Henry Kissinger ya da Jack Levy gibi birim düzeyi kuramcıları ciddiye almak için devletlerin amaçları ve eylemleri ile bunların doğurdukları sonuçlar arasındaki sürece hiçbir önemli nedenin müdahale etmediğini varsaymamız gerekmektedir.¹⁴ Oysa tarihte ortaya çıkmış olan sonuçlar ender olarak aktörlerin asıl amaçlarına karşılık gelmektedir. Waltz'a göre nedenler devletlerin karakterlerinde ya da motivasyonlarında bulunmamaktadır. Her bir devlet dış politika kararlarına kendi iç süreçleri sonucunda karar vermektedir ancak kararlar diğer devletlerin varlığı ve etkileşimleri ile şekillenmektedir. Bu nedenle uluslararası politikadaki süreklilikler ve tekrarlar içeriden dışarıya doğru açıklamaları yetersiz kılmaktadır.¹⁵

Sistem, dinamiklerinin birimlerin özgürlüğünü sınırlandırdığı oranda birimlerin davranışları ve davranışlarının çıktıları öngörülebilir olmaktadır.¹⁶ Ancak uluslararası politika kuramı bir sistem içerisindeki olası çıktıları tarif edebilse de iç süreçlerle ilgilenmediği için belirli birimlerin nasıl davranacağını söylememektedir.¹⁷ Örneğin, savaşların neden tekrarlandığını ve hangi koşullarda daha olası olduğunu açıklasa da hangi savaşın çıkacağını tahmin etmemektedir.¹⁸

¹¹ A.g.e. s. 69.

¹² A.g.e. s. 60.

¹³ Kenneth N. Waltz, "Reflections on Theory of International Politics: A Response to My Critics," *Neorealism and Its Critics* içinde, der. Robert O. Keohane, New York: Colombia University Press, 322-346, 1986, s. 342.

¹⁴ Kenneth N. Waltz, "Theory of International Politics", s. 65.

¹⁵ A.g.e. s. 67.

¹⁶ Waltz, Kenneth N., "Origins of War in Neorealist Theory," Cilt: 18, Sayı: 4, *The Journal of Interdisciplinary History*, 615-628, 1988, s.618.

¹⁷ Kenneth N. Waltz, "Theory of International Politics", s. 71.

¹⁸ A.g.e. s. 70.

Sistem, dinamiklerinin birimlerin özgürlüğünü sınırlandırdığı oranda birimlerin davranışları ve davranışlarının çıktıları öngörülebilir olmaktadır.¹⁹ Ancak uluslararası politika kuramı bir sistem içerisindeki olası çıktıları tarif edebilse de iç süreçlerle ilgilenmediği için belirli birimlerin nasıl davranacağını söylememektedir.²⁰ Örneğin, savaşların neden tekrarlandığını ve hangi koşullarda daha olası olduğunu açıklasa da hangi savaşın çıkacağını tahmin etmemektedir.²¹

Şekil 1

Yeni-gerçekçi Kurama Göre Uluslararası Yapı ve Devletler Arasındaki İlişki

Yeni-gerçekçi kuramda sistem bir yapıdan ve birimlerden oluşmaktadır.²² Bunlardan yapı sistemi bir bütün olarak düşünebilmemizi sağlayan bileşendir. Yapı kavramı farklı olarak bir araya getirilmiş birimlerin farklı davrandığı ve etkileşimlerinin farklı çıktılar doğurduğu gerçeğine dayanmaktadır.²³ Yapı sistemdeki birimlerin etkileşimleri ile ortaya çıkmaktadır.²⁴ Yapılar bir kere belirdikten sonra ise amaçlanmamış sonuçlar doğuran eylemlere neden olmaktadır.²⁵ Yapılar belirli davranışları ödüllendirirken bazılarını cezalandırmaktadır.²⁶ Ancak yapılar

¹⁹ Waltz, Kenneth N., "Origins of War in Neorealist Theory," Cilt: 18, Sayı: 4, *The Journal of Interdisciplinary History*, 615-628, 1988, s.618.

²⁰ Kenneth N. Waltz, "Theory of International Politics", s. 71.

²¹ A.g.e. s. 70.

²² A.g.e. s. 79.

²³ A.g.e. s. 81.

²⁴ A.g.e. s. 72.

²⁵ A.g.e. s.107.

²⁶ A.g.e. s. 106.

davranışları ve çıktıları şekillendirirler de tamamen belirlemezler; çünkü hem birim düzeyi hem de yapısal nedenler etkileşim halindedir.²⁷

Waltz'ın sisteminde birimler devletlerden oluşmaktadır. Waltz, iktisatçıların piyasaları işletmelere dayanarak ele alması gibi uluslararası politikayı da devletler üzerinden incelemektedir.²⁸ Waltz mikro-kuramda aktörlerin motivasyonlarının varsayıldığını belirtmektedir.²⁹ Bu nedenle Waltz devletlerin hayatta kalmaya çalıştıklarını varsaymaktadır. Waltz'a göre böyle bir varsayım bir kuram geliştirebilmek için gerekli bir basitleştirme değildir. *Realpolitik* ise devletlerin dış politika yöntemini oluşturmaktadır.³⁰ Yapısal kısıtlar devletlerin ve kişilerin farklılığına rağmen bu yöntemlerin tekrarlanmasına neden olmaktadır. Güç dengesi kuramı ise bu yöntemlerin ürettiği sonuçları açıklamaktadır. Waltz'a göre bir kendine yardım sisteminde kendilerine yardım edemeyen ya da diğerlerinden daha az etkin bir şekilde edenler tehlikelere açık olacaktır.³¹ Böyle bir sonucun korkusu devletleri güç dengelerinin doğmasına neden olan davranışlara itmektedir. Bu nedenle güç dengesi birimlerin böyle bir amacı olmasa da ortaya çıkabilmektedir.³² Güç dengesi siyasetinin gelişmesi için sistemin anarşik ve birimlerin hayatta kalmak istemesi yeterlidir.³³

Tablo 1

Waltz'a Göre Ulusal ve Uluslararası Politika

	Ulusal	Uluslararası
Örgütlenme	Hiyerarşik	Anarşik
İlişkiler	Dikey	Yatay
Güç	Merkezi	Merkezileşmemiş
Türdeşlik	Heterojen	Homojen

Waltz'a göre ulusal sistemler hiyerarşik, dikey, merkezi ve heterojenken uluslararası sistem ise anarşik, yatay, merkezileşmemiş ve homojendir.³⁴ İç politik

²⁷ Kenneth N. Waltz, "Reflections on Theory of International Politics: A Response to My Critics," s. 343.

²⁸ Kenneth N. Waltz, "Theory of International Politics", s. 95.

²⁹ *A.g.e.* s. 91.

³⁰ *A.g.e.* s. 117.

³¹ *A.g.e.* s. 118.

³² *A.g.e.* s. 119.

³³ *A.g.e.* s. 121.

³⁴ *A.g.e.* s. 113.

sistemlerin aksine uluslararası sistem kendine yardım sistemidir.³⁵ Böyle bir sistemde birimler hayatta kalamamaktan endişe duymaktadırlar ve bu endişe davranışlarını şekillendirmektedir.³⁶ Oligopol piyasalarının işletmeler arası iş birliğini sınırlandırdığı gibi uluslararası politik yapılar da devletler arası iş birliğini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle kendine yardım sistemlerinde güvenlik kaygıları ekonomik kazançlardan önce gelmektedir.³⁷

Waltz yeni-gerçekçi kuram ile uluslararası ilişkiler kuramından talep edilen bilimsel standartları büyük ölçüde tatmin etmiştir. Fakat yeni-gerçekçi kuramın Soğuk Savaş'ın ani ve barışçıl sonunu ne öngörebilmesi ne de ikna edici bir şekilde açıklayabilmesi uluslararası ilişkiler kuramında bir dönüm noktası olmuştur. Yeni-gerçekçi kuram birçok araştırmacının yoğun eleştirileri ile karşılaşmıştır.³⁸ Örneğin gerçekçilik Soğuk Savaş'ı bir güç mücadelesi olarak ele almış İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ortaya çıkan güç boşluğunun bir sonucu olarak görmüştür.³⁹ Buna göre Soğuk Savaş'ın başlangıcının ve sonunun nedeni Sovyetler Birliği'nin bir küresel güç olarak yükselişi ve düşüşüdür. Yeni-gerçekçiler Sovyet dış politikasının ekonomik gerilemeye karşı bir cevap olduğunu ve böylece Soğuk Savaş'ın sonunun gerçekçilik ile uyduğunu iddia etmişlerdir.⁴⁰ Lebow'a göre böyle *ex post facto* açıklamalar ikna edici değildir.⁴¹ Eğer Gorbaçov, Brejnev gibi ılımlı bir reformcu olsaydı yine aynı gerçekçiler Sovyet dış politikasının kendi kuramlarının uyumlu olduğunu iddia edecektir.⁴² Lebow'a göre hiçbir Sovyetler Birliği'nin göreceli gerilemesinin Sovyetler Birliği'ni Batı tarzı demokrasi ve özgür seçimlerle tanıştıran, özerk cumhuriyetlerin bağımsızlık hakkını tanıyan, Doğu Avrupa'da anti-komünist devrimleri cesaretlendiren, Varşova Paketi'nin dağılmasını kabul eden ve önceki üyelerinden birliklerini çeken ya da Almanya'nın NATO şemsiyesi altında

³⁵ A.g.e. s. 104.

³⁶ A.g.e. s. 105.

³⁷ A.g.e. s. 107.

³⁸ John Lewis Gaddis, "International Relations Theory and the End of the Cold War," *International Security*, Cilt: 17, Sayı: 3, 5-58, 1992-1993; Friedrich Kratochwil "The Embarrassment of changes: Neo-realism as the Science of Realpolitik Without Politics," *Review of International Studies*, Cilt: 19, Sayı:1, 63-80, 1993; Richard Ned Lebow, "The Long Peace, the End of the Cold War, and the Failure of Realism," *International Organization*, Cilt: 48, Sayı:2, 249-277, 1994, s. 251 – 252.

³⁹ Richard Ned Lebow, "The Rise and Fall of The Cold War in Comparative Perspective," *Review of International Studies*, Cilt: 25, Sayı: 5, s. 21-39, 1999, s. 22.

⁴⁰ Kenneth A. Oye, "Explaining the End of the Cold War: Morphological and Behavioral Adaptations to the Nuclear Peace?" *International Relations Theory and the End of the Cold War* içinde, der. Richard Ned Lebow & Thomas Risse-Kappen, New York: Colombia University Press, 57- 84, 1995.

⁴¹ Richard Ned Lebow, "The Long Peace, the End of the Cold War, and the Failure of Realism," s. 263.

⁴² A.g.e. s. 264.

birleşmesine onay veren bir liderin varlığının gerekliliğinde ısrar etmeyecektir. Soğuk Savaş boyunca gerçekçi kuram bir süper gücün herhangi bir ön alıcı girişimde bulunmadan barışçıl bir şekilde nüfuz alanlarından vazgeçmesini hayal bile etmemiştir.⁴³

Waltz'a göre öz-yardım sistemleri kabiliyetlerin üyeler arasındaki dağılımı değiştiğinde değişmektedirler.⁴⁴ Bu yapısal değişim devletlerin davranışlarını ve etkileşimlerinin çıktılarını etkilemektedir.⁴⁵ Ancak bu değişim uluslararası politikanın sürekliliğini sonlandırmamaktadır. Böyle bir dönüşüm artık devletlerin var olmadığı bir dünya düzeni gerektirmektedir. Bu ise öz-yardım sistemlerinin anarşik değil hiyerarşik bir şekilde örgütlendiklerinde dönüşmeleri demektir.⁴⁶ Böyle bir şey ancak bir dünya hükümeti ile söz konusu olabilmektedir. Sistemin yapısı ise sistemik talepleri karşılayan davranışları ödüllendirip karşılamayanları cezalandırarak sistemin dönüşümünü zorlaştırmaktadır.⁴⁷

Waltz, 1979'da çift kutuplu dünyanın çok kutuplu dünyadan daha istikrarlı olduğunu belirterek İkinci Dünya Savaşı sonrası barışı yalnızca iki dünya gücünün olduğu dünyada çevre güçlerin olmamasına, rekabetin artan gerilimine, tekrarlayan krizlerin varlığına ve iki dünya devletinin üstün güçlerine bağlamıştır.⁴⁸ Waltz'a göre süper güçler kulübünün önündeki bariyerler her zamankinden daha yüksek ve fazladır ve bu kulüp uzun bir süre boyunca daha dünyanın en özel topluluğu olarak kalacaktır.⁴⁹ Soğuk Savaş sonrasında ise Waltz istikrar ve barışın birlikte kullanımını eleştirecek ve çok kutuplu dünyanın oldukça istikrarlı ancak savaşçıl olduğunu ve çift kutuplu dünyanın barışçıl ancak istikrarsız olduğunu söyleyecektir.⁵⁰ Mearsheimer da

⁴³ George Modelski, "The Long Cycle of Global Politics and the Nation-State," *Comparative Studies in Society and History*, Cilt: 20, Sayı: 2, 214-235, 1978; Charles F. Doran & Wes Parsons, "War and the Cycle of Relative Power" *American Political Science Review*, Cilt: 74, Sayı: 4, 947-965, 1980; Robert Gilpin, "War and Change in World Politics", New York: Cambridge University Press, 1981; Raimo Vayrynen, "The Economic Foundations of War Economic Cycles, Power Transitions, Political Management and Wars between Major Powers," *International Studies Quarterly*, Cilt: 27, Sayı: 4, 389-418, 1983; Paul M. Kennedy, "The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000", New York: Random House, 1987.

⁴⁴ A.g.e. s. 342.

⁴⁵ Kenneth N. Waltz, "Structural Realism After the Cold War," Cilt: 25, Sayı: 1, *International Security*, 5-41, 2000, s. 39.

⁴⁶ Kenneth N. Waltz, "Reflections on Theory of International Politics: A Response to My Critics," 342.

⁴⁷ A.g.e. s. 343.

⁴⁸ Kenneth N. Waltz, "The Stability of a Bipolar World," *Daedalus*, Cilt: 93 Sayı: 3, 881-909, 1964, s. 882.

⁴⁹ Kenneth N. Waltz, "Theory of International Politics", s. 183.

⁵⁰ Kenneth N. Waltz, "The Emerging Structure of International Politics," Cilt: 18, Sayı: 2, *International Security*, 44-79, 1993, s. 45

Avrupa’da 1945 sonrasında büyük bir savaşın yokluğunu askeri gücün kıtada çift kutuplu olarak dağılımına, iki kutbu oluşturan devletlerin eşit askeri güçlerine ve iki süper gücün de nükleer silahlara sahip olmasına bağlamıştır.⁵¹ Daha önce nükleer silahların rolünü kabul etmeyen Waltz bilinen “en uzun barışın” çift kutupluluk ve nükleer silahlar sütunlarının üzerinde yükseldiğini iddia etmiştir.⁵²

Soğuk Savaş tarihi yeni-gerçekçilerin söz konusu varsayımlarının yanlış olduğunu göstermektedir. Lebow’un da belirttiği üzere İkinci Dünya Savaşı’nın sonunda Sovyet gayri safi milli hasılası ABD’ninki ile karşılaştırılmaz durumdadır. 1947’de Sovyetler Birliği’nin endüstriyel kapasitesi Britanya ile ancak karşılaştırılabilir. Britanya’nın daha fazla mühendisi, gelişmiş bir ulaşım ağı ve finansal kapasitesi vardır. Sovyet teknolojisi geridedir. Kızıl Ordu daha az gelişmiş silahlarla donanmıştır. Almanya karşısındaki zaferi insan gücüne ve tüm kaynakları seferber edebilen otoriter rejimi sayesinde kazanmıştır. 1940’ların sonuna kadar jet motoru üretememiştir. 1949’da nükleer yetenek kazanmıştır ancak nükleer bilgiye İngiltere de sahiptir. Sovyetler Birliğini Britanya’dan ayıran nüfusedir; ancak bu Sovyetler Birliğini İkinci Dünya Savaşı’ndan önce bir süper güç yapmamıştır. Savaş sonrası Kızıl Ordu ise ilk görevi olan işgalden daha ileri kabiliyetlere çok az sahiptir. Kızıl Ordu Batı Avrupa’da bir saldırı gerçekleştirebilecek donanımda değildir. 1950’lilerin ortalarına kadar Sovyetler Birliğinin ABD’ye verebileceği zararlar sınırlıdır ve Amerikan uzun menzilli bombardıman uçakları tarafından gerçekleştirilecek bir nükleer saldırıya karşı korunmasızdır. Sovyetler Birliği 1970’lerde bir açık deniz donanması ve hava indirme kabiliyetlerine sahip olana kadar bölgesel bir güç olarak kalacaktır. Lebow bu örneklerle birlikte Waltz’ın kriterlerine göre uluslararası sistemin 1940’larda çok kutuplu sayılması gerektiğini söylemektedir.⁵³ Dünya en erken 1950’lilerin ortalarına kadar çift kutuplu hale gelmemiştir. Lebow’a göre Berlin Krizi ve Kore Savaşı gibi önemli olayları içeren süreç çift kutupluluğa atfedilemez.

Soğuk Savaş’ın sonu ile uluslararası politikayı bir bütün olarak açıklamayı amaçlayan büyük kuramlar yerini orta ölçekli kuramlara bırakmıştır. Örneğin birçok araştırmacı Soğuk Savaş’a son veren süreci iç politika değişkenleri, ulusaşırı

⁵¹ John J. Mearsheimer, “Back to the Future Instability in Europe After the Cold War,” *International Security*, Cilt: 15, Sayı: 1, 1990, s. 46-47.

⁵² Kenneth N. Waltz, “The Emerging Structure of International Politics,” s. 44.

⁵³ Richard Ned Lebow, “The Long Peace, the End of the Cold War, and the Failure of Realism,” s. 257.

oluşumlar ya da düşünsel nedenler ile bir açıklama getirmeye çalışmıştır.⁵⁴ Bu yaklaşımlar arasından sosyal inşacılık 1990'larda etnik ve dini kimliklerin de önem kazanması ile popülerlik kazanmıştır. Alexander Wendt, Friedrich Kratochwil, Peter Katzenstein ve Nicolas Onuf gibi isimlerin öncülüğünü yaptığı inşacı kuram uluslararası politikanın sosyal ontolojisinin altını çizmiştir.⁵⁵ Sosyal inşacılık pozitivizm ile post-yapısalcılık arasında üçüncü bir yol olmayı amaçlamıştır. İnşacı kuramın bir ana akım kurama dönüşmesi ile uluslararası ilişkilerde yeni-gerçekçilik ve yeni-liberalizm tartışmasının yerini rasyonalist-reflektivist tartışması almıştır. İnşacılara göre maddi kaynaklar yalnızca içinde bulundukları düşünsel yapılar içerisinde anlamlıdır.⁵⁶ Anarşi ise devletlerin yaptığı bir şeydir.⁵⁷

1.2.2. Avrupa Bütünleşmesi Kuramlarının Gelişimi

Avrupa bütünleşmesi ile ilgili yaklaşımlar uluslararası ilişkiler kuramının gelişimi ve Avrupa bütünleşmesinin krizleri ile şekillenmiştir. Uluslararası ilişkilerin “büyük tartışmaları” Avrupa çalışmalarına da yansımıştır. 1960'larla birlikte disiplinin bilimselliğinin sorgulanması ya da Soğuk Savaş'tan sonra büyük kuramların terk edilmesinin önemli sonuçları olmuştur. Bunun yanı sıra Avrupa bütünleşme sürecinin 1970'lerle birlikte krizlerle karşılaşması ya da 1990'lı yıllarla yeni bir ivme kazanması kuramsal gelişimi de etkilemiştir.

⁵⁴ Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics,” Cilt: 46, Sayı: 2, *International Organization*, 391-425, 1992, s. 397; Jeff Checkel, “Ideas, Institutions, and the Gorbachev Foreign Policy Revolution,” Cilt: 45, Sayı: 2, 271-300, *World Politics*, 1993; Sarah E. Mendelson, “Internal Battles and External Wars Politics, Learning, and the Soviet Withdrawal from Afghanistan,” Cilt: 45, Sayı: 3, 327-360, *World Politics*, 1993; Rey Koslowski & Friedrich V. Kratochwil, “Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System,” *International Organization*, Cilt: 48, Sayı: 2, 561-578, 1994; Thomas Risse-Kappen, “Ideas Do Not Float Freely Transnational Coalitions, Domestic Structures, and the End of the Cold War,” Cilt: 48, Sayı: 2, *International Organization*, 185-214, 1994, s. 187; Janice Gross Stein, “Political Learning by Doing: Gorbachev as Uncommitted Thinker and Motivated Learner,” *International Organization*, Cilt: 48, Sayı: 2, 155-183, 1994; Archie Brown, *The Gorbachev Factor*, Oxford: Oxford University Press, 1996.

⁵⁵ Nicolas Onuf, “World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations”, Columbia SC: University of South Carolina Press, 1989; Friedrich Kratochwil, “Rules, Norms and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs”, Cambridge: Cambridge University Press, 1989; Martha Finnemore, “National Interests and International Security”, Ithaca: Cornell University Press, 1996; Peter Katzenstein, “The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics”, New York: Columbia University Press, 1996; Alexander Wendt, “Social Theory of International Politics”, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

⁵⁶ Alexander Wendt, “Social Theory of International Politics”, s. 75.

⁵⁷ Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics,” s. 291.

Uluslararası ilişkiler kuramında liberal uluslararasıılık-siyasi gerçekçilik tartışması devam ederken Avrupa bütünleşmesi ile ilgili önemli gelişmeler gerçekleşmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren federalist duygu ve düşünceler Walter Hallstein, Jean Monnet, Robert Schuman ve Altiero Spinelli gibi düşünür ve siyasetçiler arasında paylaşılmıştır.⁵⁸ Monnet ve Schuman daha kademeli ve teknokratik bir yol düşünürken Spinelli bunun bir Avrupa anayasası ile gerçekleşebileceğini ifade etmiştir. David Mitrany ise 1943'te bir Avrupa federasyonunun doğuracağı sorunları dile getirmiştir. Mitrany bölgesel değil evrensel bir bütünleşme önermiştir.⁵⁹ Uluslararası barışa en büyük tehdidi ulusçuluk ve devletlerin egemenliği ilkesinin oluşturduğunu düşünmüştür. Federatif bir Avrupa ile değişen yalnızca ulusçuluğun boyutu olacaktır.

Mitrany uluslararası bir kişiliktir. Romanya'da doğmuş, önce İngiltere, sonra ise ABD'ye yerleşerek gazetecilik ve diplomatlık gibi görevlerde bulunmuştur. Uluslararası bütünleşmeye yaklaşımı da gözlem ve deneyimlerinden etkilenmiştir. Ona göre uluslararası bütünleşme ise ancak aşamalı olarak gerçekleşebilecektir. Böylece kendisinden önceki "anayasal" yaklaşımın yerine "işlevsel" bir yaklaşımı geliştirmeye çalışmıştır.⁶⁰ Milletler Cemiyeti gibi büyük tasarımlar başarısız olmaya mahkumdur. Bunun yerine uluslararası iş birliği belirli teknik konularla kademeli olarak başlamalıdır.

Avrupa bütünleşmesi çalışmaları ile ilgili en önemli gelişme Ernst B. Haas'ın öncülüğünde yeni-işlevselciliğin ortaya çıkışı olmuştur. Haas da birçok kuramcı gibi Avrupa'da Nazi rejiminden kaçarak ABD'ye yerleşmiştir. O da diğerleri gibi entelektüel yaşamı boyunca aynı felaketlerin tekrar yaşanmamasına adanmıştır. Haas işlevselci kuramı 1958'de yayınlanan yapıtı ile formüleştirmiştir.⁶¹ Haas yeni-işlevselciliği bir uluslararası ilişkiler kuramı olarak görse de yeni-işlevselci çalışmalar çoğunlukla Avrupa entegrasyonuna odaklanmıştır.⁶² Haas ve yeni-işlevselcilerin

⁵⁸ Laura Cram, "Integration Theory and The Study of European Policy Process", *European Union: Power and Policymaking içinde*, der. Jeremy Richardson, 51-74, London: Routledge, 2001, s. 52.

⁵⁹ David Mitrany, "Working Peace System", Chicago: Quadrangle, 1966, s. 68.

⁶⁰ David Mitrany, "The Functional Approach to World Organization", *International Affairs*, Cilt: 14, Sayı: 3, 1948, s. 356.

⁶¹ Ernst B. Haas, "The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950-1957", Stanford: Stanford University Press, 1958.

⁶² Ernst B. Haas, "Persistent Themes in Atlantic and European Unity", *World Politics*, Cilt: 10, 1958, s. 614-619; Leon N. Lindberg, "The Political Dynamics of European Economic Integration", Stanford: Stanford University Press, 1963; Leon N. Lindberg & Stuart A. Scheingold, "Europe's Would-Be Polity: Patterns of Change in the European Community", New Jersey: Prentice-Hall, 1970; Leon N. Lindberg

yaklaşımları yayılma etkisine (“spill-over effect”) yani belirli bir alandaki iş birliğinin başka alanlarda da iş birliğini doğuracağı varsayımına dayanmaktadır.

Yeni-işlevselcilik; çıkar grupları, siyasi partiler ve ulusüstü kurumların rolünün altını çizmiştir.⁶³ Bölgesel ekonomik ve siyasi ilişkiler geliştikçe bu ilişkilerden faydalanan çıkar grupları hükümetlerine daha fazla bütünleşme için baskı yapacaktır. Benzer bir şekilde ulusüstü kurumların zamanla kendi gündemleri olacak ve üye devletlerin gündeminin üstüne çıkacaktır. Diğer bir önemli faktör ise elitler arası sosyalleşmedir. Buna göre Avrupa Parlamentosu üyeleri gibi Avrupa bütünleşmesinin katılımcıları arasında uluslarüstü bir bağlılık gelişecektir. Yeni-işlevselcilik 1950’li yıllarda siyasi elitler ve akademisyenler arasında popülerleşmiştir. Monet ve Schuman gibi liderlerle özdeşleşmiştir. 1970’lerle birlikte ise AB sürecini artık açıklayamadığı düşünülerek popülerliğini yitirmiştir. Yeni işlevselcilik de gerçekçilik gibi yeterince bilimsel olmamakla eleştirilmiştir.

Gerçekçi kuramın Avrupa bütünleşmesine uygulanması ile bugün klasik hükümetlerarasıcılık olarak adlandırılan yaklaşım doğmuştur. Devlet merkezli bir kuram olan hükümetlerarasıcılık, Avrupa devletleri arası iş birliğini sıfır toplamı bir oyun olarak ele almıştır. Buna göre devletler ancak ortak çıkarları gereğince iş birliğine gideceklerdir. Avrupa bütünleşmesi sürecinde de devletler çıkarlarına uygun olacaklarını düşündükleri için egemenliklerinden geçici olarak tavizler vermişlerdir.

Hükümetlerarasıcılığın en önemli temsilcisi Stanley Hoffman gerçekçiliğin düşük politika ve yüksek politika ayrımını takip etmiştir.⁶⁴ Buna göre düşük politika devletlerin ekonomik politikalarından oluşurken yüksek politika ise dış politika ve güvenlikten oluşmaktadır. Hoffman’a göre devletler düşük politikadaki bir kazancı yüksek politikadaki bir kayıpla değiş tokuş etmeyeceklerdir. Yeni-işlevselci yayılma etkisi ancak düşük politikanın sınırları içinde mümkündür. Düşük politika doğası gereği daha teknokratik iken yüksek politika ulusal egemenlik ve kimliği ilgilendirmektedir. Düşük politikada gerçekleşecek bir yayılmanın yüksek politikaya taşınması imkansızdır.

& Stuart A. Scheingold (der.), “Regional Integration: Theory and Research”, Harvard: Harvard University Press, 1971.

⁶³ Carsten Stroy Jensen, “Neo-Functionalism”, *European Union Politics* içinde, der. Michelle Cini, New York: Oxford University Press, 85-98, 2007, s. 88.

⁶⁴ Laura Cram, “Integration Theory and The Study of European Policy Process”, s. 61.

Michelle Cini'nin de belirttiği üzere hükümetlerarasıcılar “Avrupa bütünleşmesi” yerine “Avrupa iş birliği” terimini kullanmayı tercih etmişler.⁶⁵ Hükümetlerarasıcılara göre Avrupa bütünleşmesi özel bir durum değildir. Soğuk Savaş'ın çift kutuplu sisteminde Batı Avrupa'nın hayatta kalması için oluşmuş bir iş birliğidir. Örneğin, Waltz'a göre böyle bir iş birliği çok kutuplu bir sistemde mümkün değildir.⁶⁶ AET Avrupa ülkelerinin dünyanın büyük güçlerini oluşturduğu bir dönemde değil ABD ve Sovyetler Birliği'nin çift kutuplu sisteminde olanak bulmuştur. Öyle ki yeni-gerçekçi kuramın bir diğer önemli ismi John T. Mearsheimer 1990'da yayınlanan çalışmasında Soğuk Savaş'ın bitişi ile Avrupa Birliği'nin de dağılacağını ileri sürmüştür.⁶⁷ Mearsheimer'a göre Sovyet tehdidinin ve Avrupa'daki Amerikan varlığının sona ermesi ile kıta çatışmaya sürüklenecektir.

Klasik hükümetlerarasıcılık uzun bir süre yeni-işlevselcilik ile birlikte Avrupa bütünleşmesinde iki baskın paradigmayı oluşturmuştur. Avrupa bütünleşmesinin seyri ve ana akım uluslararası ilişkiler kuramı ile ilgili tartışmaların sonucunda birçok araştırmacı alternatif bakış açıları edinmeye çalışmıştır. Örneğin Donald Puchala ulus-devletlerin bütünleşmenin hala etkin aktörü olduğunu belirterek yeni-işlevselciliği eleştirirken Murray Forsyth devlet merkezli bir konfederasyon kuramı geliştirmeye çalışmıştır.⁶⁸ Simon Bulmer ise iç siyasetin Avrupa bütünleşme sürecindeki rolünü irdelemiştir.⁶⁹ Diğer bir önemli gelişme de Moravcsik'in liberal hükümetlerarasıcı kuramı olmuştur.

Moravcsik, yeni-işlevselcileri karşılıklı ekonomik bağımlılığı yok saydıkları için eleştirir.⁷⁰ Klasik hükümetlerarasıcılık gibi devlet merkezli fakat ekonomi-politik temelli bir yaklaşım geliştirir. Moravcsik'e göre iç politika faktörleri sistem analizinin alternatifi değil ön koşuldur.⁷¹ Bu yaklaşımını ise Robert Putnam'ın iki düzeyli oyun

⁶⁵ Michelle Cini, “Intergovernmentalism”, *European Union Politics* içinde, der. Michelle Cini, New York: Oxford University Press, 99-116, 2007, s. 98,

⁶⁶ Kenneth N. Waltz, “Theory of International Politics”, s. 70.

⁶⁷ John T. Mearsheimer, “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War”, *International Security*, Cilt: 15, Sayı: 1, 5-56, 1990, s. 47.

⁶⁸ Donald Puchala, “Domestic Politics and Regional Harmonisation in the EC”, *World Politics*, Cilt: 27, Sayı: 4, 496-520, 1975; Murray Forsyth, “Union of States: The Theory and Practice of Confederation”, Leicester: Leicester University Press, 1981.

⁶⁹ Simon Bulmer, “Domestic Politics and European Community Policy-Making”, *Journal of Common Market Studies* Cilt: 21, Sayı: 4, 349-64, 1983.

⁷⁰ Andrew Morawcsik, “Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach”, *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 31, Sayı: 4, 475-524, 1993, s. 475-480.

⁷¹ Andrew Morawcsik, “Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community”, *International Organization*, Cilt: 45, Sayı: 1, 19-56, 1991, s. 55.

kuramına dayandırır.⁷² İlk düzey oyun devletlerin iç politikada dış siyasetlerini nasıl belirlediği ile ilgilidir. İkinci düzey oyunlar ise uluslararası alanda gerçekleşen pazarlıkları içermektedir. Örneğin Avrupa Tek Senedi hükümetlerarası pazarlıklarla gerçekleşmiş ve ulusal tercihler iç siyasette belirlenmiştir.⁷³

Ben Rosamond'un da belirttiği üzere diğer uluslararası ilişkiler çalışmaları gibi Avrupa çalışmaları da artık orta ölçekli kuramlara dayanmaktadır.⁷⁴ Yeni yaklaşımlar Avrupa bütünleşmesini anlamak ve açıklamak yerine Avrupa Birliği'nin belirli bir boyutuna ya da mekanizmasına odaklanmaktadır. Rosamond'un ifadesi ile Avrupa bütünleşmesi kuramları artık eskimiştir. Bununla birlikte sosyal inşacılık Avrupa Birliği ile ilgili çalışmalara önemli bakış açıları kazandırmıştır. Sosyal inşacı çalışmalar Avrupa bütünleşmesi ile bir süreç olarak ilgilenmiş ve kurallar, normlar, kimlikler ve topraksallık gibi boyutlarına odaklanmışlardır.⁷⁵ İnşacı kuram rasyonalist kuramlara alternatif olarak yeni bir ontoloji sunmuştu

⁷² Robert D. Putnam, "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games", *International Organization*, Cilt: 2, Sayı: 3, 427-460, 1988.

⁷³ Andrew Morawcsik, "Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community", s. 56.

⁷⁴ Ben Rosamond, "New Theories of European Integration", *European Union Politics* içinde, der. Michelle Cini, New York: Oxford University Press, 117-136, 2007, s. 120

⁷⁵ Thomas Christiansen, "Reconstructing European Space: From Territorial Politics to Multilevel Governance", *Reflective Approaches to European Governance* içinde, der. Knut-Erik Jorgensen, Basingstoke: Macmillian, 1997; Thomas Christiansen, Knud-Erik Jorgensen & Antje Wiener, "The Social Construction of Europe", *Journal of European Public Policy*, Cilt: 6, Sayı: 4, 528-44, 1999; Rey Koslowski, "A Constructivist Approach to Understanding the European Union as a Federal Polity", *Journal of European Public Policy*, Cilt: 6, Sayı:4 , 561-578, 1999; Iver B. Neumann, "Uses of the Other: 'The East' in European Identity Formation", Manchester: Manchester University Press, 1999, Jeff. Checkkel, "A Constructivist Research Program in EU Studies?" *European Union Politics*, Cilt: 2: Sayı:2, 219-49, 2001; Thomas Risse, "The Euro Between National and European Identity", *Journal of European Public Policy*, Cilt: 10, Sayı: 4, 487-505, 2003.

İKİNCİ BÖLÜM

NIETZSCHE’NİN İNSAN GELİŞİMİ FELSEFESİ

2.1. Tanrı’nın Ölümü

Nietzsche’nin en çok bilinen ve en çok yanlış anlaşılan sözü “Tanrı öldü” cümlesidir. Söz konusu ifade yakın tarihin en önemli kültürel olayını belirtmektedir. Nietzsche Tanrı’nın ölümünü *Die fröhliche Wissenschaft* §125’te yarattığı deli karakterinin ağzından duyurur. Ne var ki bu çağdaşlarınca henüz farkına varılmamış bir olaydır:¹

Sabah aydınlığında fener yakan ve “Tanrıyı arıyorum! Tanrıyı arıyorum!” diye haykırarak pazar yerinde koşuran deliyi duymadınız mı? Orada duranların çoğu bir tanrıya inanmadığından ötürü büyük bir kahkaha yarattı. “Kaybolmuş mu?” diye sordu biri. “Bir çocuk gibi yolunu mu şaşırmış?” diye sordu bir diğeri. “Yoksa saklanıyor mu?” “Denizci miymiş?” “Göçmüş mü?” – İşte böyle birbirlerine bağırıyorlar ve güldüler. Deli adam aralarına daldı ve gözleri ile delip geçerek “Tanrı nerede?” diye haykırdı; “Size anlatacağım! Onu öldürdük – siz ve ben! Hepimiz onun katiliyiz!”

Nietzsche Tanrı’nın gerçekten yaşayan bir varlık olduğunu ve öldürüldüğünü söylememektedir. Nietzsche Avrupalı insanın Aydınlanma ve bilimsel gelişmeler ile birlikte artık Tanrı’ya inanmadığını ama hala inanıyormuş gibi yaşadığını iddia etmektedir. Batılı insanın davranış ve düşünceleri hala bir zamanlar taşıdığı inancın etkisinde şekillenmektedir. Nietzsche’ye göre insan rasyonel bir birim değil kültürel alışkanlıkları ile hareket eden bir canlıdır. Bu kültürel alışkanlıklar ise bir değerler sisteminden bir sonrakine aktarılır. Bu yüzden Nietzsche Tanrı ölse bile gölgesinin insanlığın üzerine düşmeye hala devam ettiğini belirtir:²

Yeni kavgalar – Buda’nın ölümünden sonra da bir mağaradaki gölgesini yüzyıllarca gösterdiler – muazzam, korkunç bir gölge. Tanrı öldü; ama insanlar böyle olduğu için, belki de bin yıl daha gölgesini gösterecekler. – Ve biz – bizler onun gölgesini de yenmek zorundayız!

Tanrı’nın ölümü, Avrupa’yı bekleyen fırsat ve tehlikelere dair bir uyarıdır. Batı, bir taraftan nihilizm tehlikesi ile karşı karşıya kalırken bir diğer taraftan ilk kez

¹ Friedrich Nietzsche, “Die fröhliche Wissenschaft”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 3* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 343-652, 1988, s. 480.

² A.g.e. s. 467.

Hristiyanlığı aşma fırsatı yakalamıştır. İlk olarak Tanrı dünyayı anlamak için açıklayıcı gücünü kaybetmiştir. Hristiyan değerlerinin artık dayanacağı bir temel yoktur. İkinci olarak ise Avrupa iki bin yıldır girdiği kültürel komadan çıkma fırsatı yakalamıştır. Nietzsche'ye göre bu komanın adı Hristiyanlıktır. Hristiyanlık, güçlü ve sağlıklı olan her şeye savaş açarak insanı bir sürü hayvanına dönüştürmüştür.³ Başka bir dünya vaat ederek bu dünyayı değersizleştirmiştir. İnsanı ve insan bedenini reddederek çileciliği öğütlemiştir.⁴ Hristiyanlık bir insanlık felaketidir. Üstelik bu değerler sistemi başka biçimlerde var olmaya devam etmektedir. Modern ahlak ve bilim çileci ideallere dayanmaktadır. Öyleyse Avrupalı, insan değerlerini gözden geçirmelidir.

2.2. Ahlakın Soybilimi

16. ve 17. yüzyıllarda modern bilimin doğuşu Avrupa'nın benlik algısında deprem etkisi yaratacaktır. Bu dönemde Kopernik, Johannes Kepler, Galileo Galilei ve Isaac Newton gibi isimlerin keşifleri ile yeni bir çağ başlamıştır. Dünya'nın diğer gezegenler gibi Güneş'in etrafında döndüğünün anlaşılması ile insanın evrendeki ayrıcalıklı konumu ortadan kalkmıştır. Newton fiziği, ahlak ve Tanrı'nın bir fazlalık olduğu yeni bir model ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle modern felsefenin ana kaygısını ahlak ve Tanrı'yı bu model ile birleştirmek oluşturmuştur. Rene Descartes ve Baruch Spinoza ile başlayan bu çaba Immanuel Kant'ın deneyüstüculüğü ile yeni bir nefes kazanmıştır. Onu takip edenlerden Johann Gottlieb Fichte tüm gerçekliğin ahlaki gerçeklik olduğunu iddia ederek Friedrich Schelling buna dinamizm ve Georg Wilhelm Hegel ise tarihsel bir amaçsallık katarak Kant'ın felsefesini bir adım daha ileri taşımaya çalışmışlardır. Kant'ın bir diğer takipçisi Arthur Schopenhauer bile Tanrı'yı ve yaşamın herhangi bir anlamını reddetmiş ama ahlaka meşru bir açıklama getirmeye çalışmıştır.⁵ Bu açıdan bakıldığında denilebilir ki tüm modern felsefe aslında ahlak felsefesidir.

³ Friedrich Nietzsche, "Götzen-Dämmerung", *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 6* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 55-162, 1988, s. 99.

⁴ Friedrich Nietzsche, "Zur Genealogie der Moral", *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 5* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 245-412, 1988, s. 377-381.

⁵ Friedrich Nietzsche, "Jenseits von Gut und Böse", *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 5* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s. 9-945, 1988, s. 107.

Nietzsche ise filozofların ahlakı sorgulamadan verili bir şekilde alarak rasyonel bir zemine oturtma çabalarını eleştirmiştir.⁶ Ona göre kendisinden önce ile gelenlerin bir açıklama kazandırmaya çalıştıkları ahlak yalnızca kendi ahlakları olmuştur. Dahası ahlakı ne Kant gibi insan doğası ile ne de Alman İdealistleri gibi yüce bir amaçla anlayabilmek mümkündür. Nietzsche'ye göre Kant'ın sözde zaferi döngüsel bir düşünceye dayanmaktadır.⁷ Kant insanın ahlaki bir doğası olmasına kanıt olarak insanın ahlaki yargılarda bulunma yetisini göstermeye çalışmıştır. Oysa ahlak yetinin yetisi ile açıklanamaz. Benzer bir şekilde ahlakın tarihsel gelişimi bir telosa da sahip değildir. Bunun yerine Nietzsche İngiliz deneycileri gibi ahlakın gelişimini insan psikolojisinde aramıştır. Bu nedenle 1887'de *Jenseits von Gut und Böse*'ye ek olarak ilaştirdiğı çalışması *Zur Genealogie der Moral*'de okuyucularından iki gruptan oluşan bir toplum hayal etmelerini istemiştir.⁸ İlk grubu oluşturan efendiler kendileri gibi güçlü ve sağlıklı olan her şeyi iyi olarak tanımlamaktadırlar. Ne var ki bu durum ikinci grubu oluşturan kölelerin efendilerinin değerlerine başkaldırması ile değişmiştir. Günümüzün ahlak sistemi bu köle isyanı ile ortaya çıkmıştır.

Efendi ahlakının zeminini kendini ve yaşamı olumlamak oluştururken köle ahlakı her şeyi reddetmekle başlamaktadır. Efendiler ve temsil ettikleri tüm değerler kötüdür. Böylece *resentiment* zayıfta eşitlik ve güç hissi yaratmıştır. Güçlünün yetkinliğinden gücenen köle efendilerinden hayali bir intikam almıştır. Nietzsche kölelerin haset ve intikam duygularını ifade etmek için Fransızca *resentiment* kelimesine başvurur. Köle *resentiment* ile hareket etmektedir. Zayıf bir kuvvetin yaşamı soyut bir değerler sistemine sığdırmaya zorlamasının arkasında her zaman *resentiment* vardır. Nietzsche'ye göre *resentiment*'in hâkim olduğı toplumlar dekadan toplumlardır.

Nietzsche'nin soybilimi insan ya da değerlere dair herhangi bir ön varsayımda bulunmadan bir açıklama getirmeye çalışmıştır. Tarihsel fenomenin arkasında yüce bir amaç yoktur. Ahlak insanın ahlaki bir doğası olmasının sonucu değildir. Ahlak farklı çıkar ve kuvvetlerin birbirlerini takip eden pratikleri ile *ad hoc* olarak gelişmiştir. Modern toplum köle ahlakının efendi ahlakını ters yüz etmesi ile ortaya çıkmıştır. Köle ahlakının en önemli örneğini ise Hristiyanlık oluşturmaktadır. Ne var ki Hristiyan

⁶ A.g.e. s. 107.

⁷ A.g.e. s. 25.

⁸ Friedrich Nietzsche, "Zur Genealogie der Moral", s. 257-289.

ahlakı Tanrı'nın ölümünden sonra yok olmamıştır, modern değerler üzerinden yaşamaya devam etmektedir. Dahası bu değerler yaşamı reddetmektedir. Nietzsche'ye göre Hristiyan-Platonik ahlak aşılmalı ve yaşamı olumlayan yeni değerler yaratılmalıdır.

2.3. Perspektivizm

Nietzsche'den önce gelen filozoflar hakikate nasıl ulaşacağımız konusunda birbirlerine katılmasalar da hiçbiri hakikatin iyi ve değerli bir şey olduğu fikrini sorgulamamıştır. Öyle ki Sokrates hakikatin kendi yaşamından daha önemli olduğunu düşünmüştür. Nietzsche ise “Hakikati istiyoruz diyelim: Peki neden hakikat olmayanı değil? Ve belirsizliği? Hatta cahilliği?” diye sorarak bu hakikat ısrarını ve değerini sorgulayan ilk filozof olmuştur.⁹

Nietzsche'ye göre hakikat de tıpkı diğer değerler gibi bir tarihi olan bir değerdir. Bu ilk olarak hakikatin de diğer değerler gibi insan yaratımı olduğu anlamına gelmektedir. Kesin ve tartışmaya kapalı hakikatler değil yalnızca farklı bakış açıları ve yorumlar vardır. Nietzsche böylece perspektivizmi ileri sürer. Ne var ki 20. yüzyıl post-modernistlerinin aksine Nietzsche farklı perspektiflerin birbirine eşit olduğunu varsaymamaktadır. Bazı perspektifler bizi daha güçlü kılıp yaşamı olumlarken bazıları bizi zayıf ve kısır kılmaktadır. Paul E. Kirkland'ın ifade ettiği gibi Nietzsche'nin güç istenci kuramının doğal sonucu perspektivizmdir.¹⁰

İkinci olarak hakikat istenci de aslında güç istencidir. Tarih boyunca kişiler ve kurumlar kendi yorumlarını hakikat olarak sunmuştur. Her bir yaşam şekli yeterince güçlendiğinde kendi hakikatlerini dayatmıştır. Lee Spinks'in de belirttiği gibi varoluşa perspektivizmin penceresinden bakmak yaşamın her alanında güç istencini görmemiz anlamına gelmektedir.¹¹ Bütün hakikatlerin ve varoluş biçimlerinin ardında güç istenci yatmaktadır.

Son olarak böyle hakikatler olmadığı gibi hakikatlere ulaşabilecek bağımsız bir özne de bulunmamaktadır. Nietzsche'den önce gelen filozoflar gerçeklik ve görünüm arasında bir ayırımı bulmuşlar ve görünümün arkasında bir özne olduğunu varsaymışlardır. Nietzsche'ye göre böyle bir transandantal özne yoktur.

⁹ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 15.

¹⁰ Paul E. Kirkland, “Nietzsche's Noble Aims”, Lanham: Lexington, 2009, s. 49.

¹¹ Lee Spinks, “Friedrich Nietzsche”, Routledge, 2003, s. 144.

“Ben” öznesinin “düşünüyorum” fiilinin ön koşulu olduğu varsayımı bir dil alışkanlığından ileri gelmektedir.¹² Düşünmek veya istemek düşünen ve isteyen bir öznenin etkileri değildir. Böyle bağımsız ve birleşik bir özne yoktur. İnsan bir güdüler ve dürtüler ağından oluşmaktadır. Benlik düşünmek ve istemek olaylarından sonra geriye dönük olarak yaratılan bir kavramdır:

“Ben” dersin ve gururlanırsın bu kelime ile. Ama daha büyük olan senin inanmak istemediğindir – bedenin ve onun yüce aklı. O ben demez ama beni icra eder.¹³

Organizma davranışını rasyonel amaçlar değil güdüler ve dürtüler belirlemektedir. Nietzsche’ye göre güdüler (“Trieb”) daha kaotik bir doğaya sahipken dürtüler ise (“Instinkt”) somutlaşarak kültürel öğelere dönüşebilmektedir. Örneğin Nietzsche Antik Yunanı tanımlarken Dionisyak ya da Sokratik dürtülerden bahseder. Nietzsche böylece doğa ile insanın arasındaki yapay sınırları da kaldırır. Bu nedenle birçok çalışmada natüralist bir filozof olarak ele alınmaktadır.¹⁴

Güdüler akış ve çatışma durumundadırlar. Her güdü efendi olmak istemektedir.¹⁵ Yaşam güç istencidir. Yaşamın önceden belirlenmiş nihai bir amacı yoktur. Örneğin Arthur Schopenhauer’un yaşama istenci (“Wille zum Leben”) yaşamın amacı değil sonuçlarından yalnızca biridir.¹⁶ Tüm yaşam kendini ifade etmek istemektedir. Bu yüzden Ken Gemes’e göre perspektizm yalnızca bir bilgi kuramı olarak okunmamalıdır. Güdüler güç istencinin cisimleşmiş halleridir.¹⁷ Bu nedenle her güdü kendini ifade etmek istemektedir. Farklı perspektiflerin arkasında farklı güdüler bulunmaktadır.

¹² Friedrich Wilhelm Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 31.

¹³ Friedrich Wilhelm Nietzsche, “Also sprach Zarathustra”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 4* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 165-255, 1988, s. 39.

¹⁴ Maudemarie Clark, “Nietzsche on Truth and Philosophy”, Cambridge University Press, 1990; Christa Davis Acampora, “Naturalism and Nietzsche’s Moral Psychology” *A Companion to Nietzsche* içinde, der. Keith Ansell-Pearson, Blackwell, 2006, s. 314-33; Ken Gemes & Christopher Janaway, “Naturalism and Value in Nietzsche”, *Philosophy and Phenomenological Research*, 729-740, 2005; Peter R. Sedgwick, “Nietzsche’s Justice: Naturalism in Search of an Ethics”, McGill-Queen’s University Press, 2013; Brian Leiter, “Moral Psychology with Nietzsche”, Oxford: Oxford University Press, 2019; John Richardson, “Nietzsche’s New Darwinism”, Oxford: Oxford University Press, 2008.

¹⁵ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 20.

¹⁶ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 27.

¹⁷ Ken Gemes, “Life’s Perspectives”, *The Oxford Handbook of Nietzsche* içinde, der. Ken Gemes & John Richardson, Oxford University Press, 553-575, 2013, s. 571.

2.4. Güç İstenci

Metafizik, gerçekliğin doğasını araştıran felsefe dalına verilen addır. Antik Yunan'dan beri tüm metafizikçiler gerçekliğin aslında ne olduğunu sormuş ve cevapları öte bir dünyada aramışlardır. İlk olarak Parmenides'in mükemmel varlığı Platon'un form ve ideaları ile kuramlaşmıştır. Platon bu dünyada gördüğümüz her şeyin geçici ve aldatıcı olduğunu iddia etmiştir.¹⁸ Asıl olan idealarlardır. Platon'dan sonra gelen filozoflar da gerçek ve görünüm arasında bir ayrıma gitmeye devam etmiş ve görünümün arkasındaki gerçekliğe ulaşmaya çalışmışlardır. Descartes gerçekliği zihin ve töz olarak ikiye ayırırken Kant ise deneyimler dünyasına fenomenler ve duyulardan bağımsız dünyaya ise numenler dünyası demiştir. Nietzsche ise görünümün değerlessiz ve yanıltıcı olduğu yargısını eleştirir.¹⁹ Ona göre bu ahlaki bir kaygıya dayanmaktadır.

Nietzsche sabit ve zamansız bir varlık düşüncesine de karşı çıkar. Bu yüzden Antik Yunan filozofları arasında kendisini Parmenides'e değil Heraklitos'a yakın bulur. Heraklitos da Parmenides'in öne sürdüğü sürekli ve değişmez varlık fikrini reddeder. Efesli filozofa göre dünyada değişmeyen tek şey değişimdir. Aynı akarsuya iki kere girmek mümkün değildir. Heraklitos gibi Nietzsche için de her şey bir akış halindedir. Bu nedenle varlık ("Sein") değil olageliş ("Werden") temeldir. Her şey olagelmektedir.²⁰ Bu dünya amaçsız bir gelişim içindedir. Böyle bir dünyada metafizik iddialar hatalı çıkarımlardır ve insan zihninin olagelişi kavrayamamasından kaynaklanmaktadır. Eloalı Zenon'un gösterdiği üzere gerçekliği kavramsallaştırma biçimimiz paradokslarla doludur. Buna rağmen insanlık olagelişi reddederek dünyayı anlamaya çalışmıştır. Robin Small'un da ifade ettiği gibi olageliş insan bilgisi için problemlidir.²¹ İnsan zihni varlığa ihtiyaç duymaktadır. Sürekli olagelen bir dünya anlamsız ve korkunç bir yerdir.

Nietzsche'ye göre değişimin bir istisnası yoktur. Buna her şeye kimliğini verdiği varsayılan tözler de dahildir. Hiçbir şey aynı kalmamaktadır. Nietzsche böylece atomcu düşüncenin temelini oluşturduğu klasik materyalizmden de ayrılmaktadır.

¹⁸ Charles H. Kahn, "Plato", *Encyclopedia of Philosophy* içinde, der. Donald M. Borcheert, Thomsen Gale, 581-605, 2006, s. 584-590.

¹⁹ Friedrich Nietzsche, "Jenseits von Gut und Böse", s. 53.

²⁰ Friedrich Nietzsche, "Menschliches, Allzumenschliches", *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 2* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 9-704, 1988, s. 25.

²¹ Robin Small, "Being, Becoming, and Time in Nietzsche", *The Oxford Handbook of Nietzsche* içinde, der. Ken Gemes & John Richardson, Oxford University Presss, 629-645, 2013, s. 629.

Atomcu düşünceye göre evren küçük ve bölünemez parçacıklar ve etkileşimlerinden oluşmaktadır. Örneğin Galileo Galilei, Francis Bacon ve Thomas Hobbes’a gibi modern atomculuğun kurucularına göre tüm gerçeklik hareket halindeki maddeden oluşmaktadır. Bu ise mekanik bir neden ve sonuç ilişkisi varsaymaktadır. Oysa Nietzsche’ye göre nedensellik bir kurgudur. Karşımızda yalnızca bir süreklilik vardır.²² Her bir olay sayısız süreç içermektedir. Böyle birbirinden ayırabileceğimiz ve tespit edebileceğimiz nedenler ve sonuçların varlığına dair inancımız psikolojik bir fenomendir. Neden ve sonuç bağı istencimizin yanlış bir şekilde genelleştirilerek doğaya uygulanmasından doğmaktadır.²³ Nietzsche böylece Aydınlanma’nın mekanik felsefesine başkaldırmaktadır. Her etkinin arkasında bir etken arayarak ulaşacağımız bölünemez atomun tıpkı Hristiyanlıktaki gibi ruhtur.²⁴ Bu ise filozofların kullandıkları dili sorgulamadan önermelerde bulunmalarından kaynaklanmaktadır.²⁵ Örneğin her eylem gibi düşünmek eyleminin arkasında da bir düşünen özne olduğunu varsaymışlardır. Descartes “Düşünüyorum o halde varım” (“Cogito ergo sum”) derken düşünen bir özneyi tespit ettiğine inanmıştır. Descartes ve birçoklarına göre düşünme eyleminin ön koşulu düşünen bir öznenin varlığıdır. Nietzsche bu yüzden “Korkarım ki gramere hala inandığımız için Tanrı’dan da kurtulamayacağız...” demektedir.²⁶ Metafizik ihtiyacı gibi atomcu ihtiyaca da savaş açmamız gerekmektedir.

Nietzsche töz, atom ya da neden ve sonuç gibi mekanik kavramların yerine güç istenci (“Wille zur Macht”) kavramını önerir. Burada güç kelimesi yalnızca politik ya da fiziki güç anlamına gelmemektedir. Yaşam bir değişim ve dönüşüm sürecidir. Yaşayan her şey ise büyümek istemektedir. Bu istenç güç istencidir. İnsan bilinci veya kimliği de bu istencin birer ürünüdür. Zerdüşt “Yaşamı bulduğum her yerde güç istencini de buldum” demektedir.²⁷ Filozofların hakikat arayışı bile aslında güç istencidir.²⁸ Tarih kendi değer ve çıkarlarını birer hakikat olarak sunan insan topluluklarından oluşmaktadır.

²² Friedrich Nietzsche, “Die fröhliche Wissenschaft”, s. 472.

²³ A.g.e. s. 483.

²⁴ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 26.

²⁵ A.g.e. s. 31.

²⁶ Friedrich Nietzsche, “Götzen-Dämmerung”, s. 78.

²⁷ Friedrich Nietzsche, “Also sprach Zarathustra”, s. 147.

²⁸ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 15.

Nietzsche sağığının bozulmasından önce “Güç İstenci” başlıklı bir eser yayınlamayayı planlamıştır.²⁹ Ne yazık ki sağığının bozulması ile bu planı gerçekleştirememiş ve kız kardeşı Elisabeth Nietzsche-Förster’in bakımı altına girmiştir. Eşi gibi fanatik bir anti-semitist olan Elisabeth kardeşinin notlarından kendi görüşlerine uygun bir kitap ortaya çıkararak yayınlamıştır. Bugün akademik çalışmalarda Elisabeth’in kitabı yerine daha çok Nietzsche’nin notları tercih edilmektedir. Ne var ki bir son esere dönüşmediğı için kendi notlarında zaman zaman birbirini ile çelişen ifadeler görmek mümkündür. Örneğın güç istencinin yaşamın karakterini mi yoksa metafizik bir kaynağı mı ifade ettiğı kesin değildir. Bu nedenle güç istencinin tanımı ile ilgili farklı yorumlar bulunmaktadır.³⁰ Eğer Nietzsche güç istencini metafizik bir ilke olarak sunuyorsa bu kendi metafizik karşıtlığı ile çelişiyor gözükmektedir.

Güç istenci Nietzsche’nin düşünsel evrimi içerisinde diğerk kavramları ile birlikte değerlendirilmelidir. Tarih boyunca farklı yaşam biçimlerinin kendi perspektiflerini birer gerçeklik olarak göstermesinin arkasında güç istenci vardır. Yaşam farklı perspektiflerden oluşuyorsa güç istenci de bir gerçeklik olmak isteyen bir perspektiftir. Böylece Nietzsche’nin güç istenci kuramı kendi üzerine dönerek tutarlılık sağlar. Lee Spinks’in de işaret ettiğı gibi Nietzsche böylece felsefesinin doğurduğu paradokslara da bir çözüm sunar.³¹ Hakikatin herhangi bir şekilde dışına çıkmaya çalışmak yalnızca başka bir hakikat daha doğurmaktadır. İnsanın herhangi bir reddi başka bir insan kavramsallaştırması daha ortaya çıkarmaktadır. Güç istenci ve perspektivizm ise felsefede görmeye alıştığımız karşıtlıkları tekrarlamadan yaşama içkin bir açıklama getirir.

2.5. Üst-insan

Nietzsche üst-insan (“Übermensch”) kavramını okuyucuları ile 1885’te yayınlanan *Also sprach Zarathustra*’da Zerdüş karakterinin ağzından tanıtır. Zerdüş on yıl süren inzivasından sonra indiğı kasabada insanlara şöyle seslenir: “*Size üst-insanı öğretiyorum. İnsan aşılması gereken bir şeydir. Onu aşmak için ne*

²⁹ Friedrich Nietzsche, “Nachgelassene Fragmente 1884-1885”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 11* içinde, der. Giorgi Colli & Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988, s. 619.

³⁰ Richard Schacht, “Nietzsche”, Routledge, 1983; John Richardson, “Nietzsche’s System”, Oxford University Press, 1996; Walter Kaufmann, “Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist”, Princeton University Press, 1968, Brian Leiter, “Nietzsche on Morality”, Routledge, 2002.

³¹ Lee Spinks, “Friedrich Nietzsche”, s. 134.

yaptınız?”³² Nietzsche’ye göre insan yozlaşmış bir hayvandır ve aşılması gerekmektedir. Bu nedenle Zerdüşt “Maymun nedir insan için? Bir gülünç kaynağı ya da acı verici bir utanç. İşte insan da üst-insan için aynısı olacaktır: bir gülünç kaynağı ya da acı verici bir utanç diyerek üst-insanı duyurur. Zerdüşt’e göre insan bir amaç değil bir köprüdür. Bu durum bir fırsat içerdiği gibi tehlikeler de içermektedir. Zerdüşt “İnsanoğlu hayvan ve üst-insan arasında gerilmiş bir iptir – bir uçurumun üzerinde bir ip.” diyerek onu dinleyenleri uyarır.³³ Üst-insan varılabilecek bir son nokta değildir. Nietzsche’ye göre hayat sürekli büyümek istemektedir.³⁴ Üst-insan sürekli yenilenen bir hedefi belirtmektedir.

Üst-insan, temelde bir eşitsizlik durumunu ve yüksekliği ifade etmektedir. Bu bakımdan Türk tasavvuf geleneğindeki erenlik mertebesi ile benzerlik taşıırken kendi tutkularının peşinde olan Dionisosçu bir insan olarak farklılaşmaktadır. Bu yönü ile üst-insan bir kaçış biçimi değildir. Bu dünyaya aittir. Zerdüşt üst-insanı duyururken “Yalvarıyorum sizlere, kardeşlerim, sadık kalın yeryüzüne ve size dünya ötesi umutlardan bahsedenlere inanmayın!” diyerek etrafındaki kalabalığı uyarmaktadır.³⁵

Ne var ki Zerdüşt’ün üst-insanı kasabadakilerin ilgisini çekmez. Bu nedenle son insan (“der letzte Mensch”) tipolojisi ile gururlarına seslenmeye çalışır. Son insan yaşamın zor olduğu bölgeleri terk etmiştir. Tek arzusu konfor ve güvenlidir. Yaşadığı toplumda her şey yapay bir uyum içindedir. Bireysellik ve yaratıcılık bastırılmıştır. Son insan kendince mutluluğu icat etmiştir; ancak bunu her dile getirdiğinde göz kırpar. Zerdüşt kalabalığın son insandan tiksineceklerini ve üst-insanı isteyeceklerini düşünür. Buna karşın etrafındakiler “Bize son-insanı ver” diyerek haykırırlar. Bu nedenle Zerdüşt kendisine uygun takipçiler aramaya başlar.

Son insan üst-insanın zıt karşılığıdır. Konformisttir ve risk almaz. Oysa yaşam risk ve mücadeleden oluşmaktadır. Üst-insan ise yaşamı her şeyi ile olumlarken *resentiment* ve nihilizmi reddeder. Üst-insan güç istenci ve bengi dönüşü benimsemiştir.

³² Friedrich Nietzsche, “Also sprach Zarathustra”, s. 14.

³³ *A.g.e.* s. 16.

³⁴ Friedrich Nietzsche, “Der Antichrist”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 6* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 165-255, 1988, s. 172.

³⁵ Friedrich Nietzsche, “Also sprach Zarathustra”, s. 15.

2.6. Bengi Dönüş

Nietzsche insan potansiyelinin filozofudur. Bu potansiyelin gerçekleşebilmesi için ise *resentiment*'in neden olduğu yozlaşma ancak olumlama ile iyileşebilir. Yıkım ve acı da dahil olmak üzere yaşam her yönü ile olumlanmalıdır. Ancak böyle bir olumlama binlerce yıllık çürüme ve yozlaşmaya son verebilir ve sağlıklı yaşam biçimlerini ortaya çıkarabilir. Bu ise Hristiyanlık ya da Sosyalizm gibi başka var oluş biçimlerine bir reaksiyon olarak değil yaşamın pozitif bir yorumuna dayanacaktır:

Her şeyde zorunlu olanın güzelliğini görmeyi öğrendikçe öğrenmek istiyorum; böylece ben de güzelleştirenlerden biri olacağım. *Amor fati*: sevgim bu olsun bundan böyle! Çirkine savaş açmak istemiyorum. Suçlamak istemiyorum; suçlayanları bile suçlamak istemiyorum. Başımı çevirmektir benim tek olumsuzlamam! Ve en neticede bir gün ben de evet diyenlerden olmak istiyorum!³⁶

Genç Nietzsche Schopenhauer gibi Tanrı'nın olmadığını ve ölümsüz ruhlar taşımadığımızı düşünmüştür.³⁷ Yine Schopenhauer gibi bu hayatın acı dolu ve anlamsız olduğunu kabul etmiştir. Ancak Nietzsche orta dönem eserleri ile görüleceği üzere Schopenhauer etkisinden oldukça uzaklaşmıştır. Bu dünyaya tiksinti ile sırtımızı dönmemiz gerektiği düşüncesine katılmayarak çileciliğin her çeşidini reddetmiştir. Schopenhauer'un öğütlediğini aksine Nietzsche kadere yalnızca katlanmamızı değil sevmemizi de istemiştir. Yeni yüksekliklerin ilk koşulu kader sevgisidir:

İnsan yüceliği için formülüm *amor fati*'dir: geçmişte, gelecekte, sonsuza dek başka bir şey olmak istememesidir. Zorunlu olana yalnızca katlanmak değil (...) ama onu sevmektir...³⁸

Birey bir tarihin sonucudur. Bireyin kendisini olumlaması için kendisini oluşturan tarihi de olumlaması gerekmektedir. Bu tarih ise tartışılmaz hakikatlerden değil yorumlardan oluşmaktadır. Kişisel tarihlerimiz sürekli bir araya getirdiğimiz bir yapbozdan başka bir şey değildir:

Geleceğin kırık dökük parçaları olarak dolanmaktayım insanlar arasında: gördüğüm geleceğin parçaları olarak.

³⁶ Friedrich Nietzsche, "Die fröhliche Wissenschaft", s. 521.

³⁷ Bakınız; Friedrich Nietzsche, "Die Geburt der Tragödie", *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe, Band 1* içinde, der. Giorgi Colli & Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988, s. 9-156.

³⁸ Friedrich Nietzsche, "Ecce Homo", *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 6* içinde, der. Giorgi Colli & Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 255-275, 1988, s. 297.

Ve benim sanatım ve amacım bilmece ve korkunç şans ve paramparça olanı birleştirmektir.

Ve ben nasıl dayanırdım insan olmaya, insan bir şair ve bilmececi çözen ve şansın kurtarıcısı olmasaydı aynı zamanda?

Geçmiş kurtarmak ve her “böyleydi”yi bir “ben böyle istedim!”e dönüştürmek – işte ben bir tek buna kefareti derim!³⁹

Nietzsche’ye göre insan aynı anda hem hikâye hem de hikâyecidir. Farklı bakış açıları aynı olgulardan farklı hikâyeler ortaya çıkaracaktır. Bazı hikâyeler sağlıklı ve güçlü bir istencin ürünü iken bazıları kısır ve hastalıklı bir istencin sonucudur. Oysa estetik varoluşun ilk adımı yaşamın kendisinin bir sanat eserine dönüşmesidir. Bu ise yaratıcı istenç ile mümkündür:

İstenç – budur kurtarıcının ve neşelendirenin adı: bu yüzden size öğrettim dostlarım! Ve şimdi bunu da ekleyin öğrendiklerinize: İstencin kendisi de tutsaktır hala.

İstemek özgürleştirir: ama özgürleştireni de zincire vuran ne ola ki?

“Böyleydi”: budur işte istencin dış gıcırdatması ve en yalnız derdinin adı. Güçsüzdür geçmişte olanların karşısında – istenç geçmişte olanların kızgın bir seyircisidir.

İstenç geriye doğru isteyemez; zamanı ve zamanın arzusunu bozamaz – bu istencin en yalnız derdidir.⁴⁰

Birey doğduğu sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların bir ürünüdür. Ne var ki bütün bu koşullar şans eseri gerçekleşmiş koşullardır. Nietzsche’ye göre yaşamın rastlantısallığını reddetmek *resentiment*’e ve böylece yozlaşmaya neden olur. Sağlıklı bir yaşamın haset ve intikam duyguları ile gerçekleşmesi mümkün değildir. İnsanın kendini olumlaması için kendisini oluşturan tarihi yani kaderini de olumlaması gerekmektedir. Kader sevgisinin en üst biçimini ise bengi dönüşü olumlamak oluşturmaktadır. Nietzsche bengi dönüşü *Die fröhliche Wissenschaft* §341’de okuyucularına şu soru ile tanıtır:

En büyük ağırlık – Peki ya bir gün ya da bir gece bir iblis en yalnız yalnızlığında seni yakalayıp dese ki: “Şu an yaşadığın ve şimdiye kadar yaşadığın hayatı bir kez daha ve sayısız kez daha tekrar yaşayacaksın ve içinde yeni hiçbir şey olmayacak, ama her acı ve her neşe ve her düşünce ve iç çekiş ve sözcüklerin yetmeyeceği küçük ya da büyük ne varsa, her şey aynı sıra ile sana geri dönecek – hatta şu örümcek ve ağaçların

³⁹ Friedrich Nietzsche, “Also sprach Zarathustra”, s. 179.

⁴⁰ Friedrich Nietzsche, “Also sprach Zarathustra”, s. 180.

arasından süzülen ay ışığı, hatta şu an ve ben kendim bile. Varoluşun ebedi kum saati tekrar ve tekrar ters çevrilecek – ve onunla birlikte bir kum zerresi gibi sen de! Yere kapanıp dişlerini gıcırdatmaz ve böyle konuşan iblise lanetler okumaz mısın? Ya da ona “Sen bir tanrısın ve ben daha tanrısal bir şey duymadım!” diyeceğin muazzam anı mı yaşarsın? Bu düşünce seni ele geçirseydi seni dönüştürür ya da belki de ezerdi; her şeyde “Bunu tekrar ve sayısız kere tekrar istiyor muyum?” sorusu eylemlerinin üzerindeki en büyük ağırlık olurdu! Ya da bu onay ve mühürden başka hiçbir şey arzu etmeyecek kadar kendine ve hayata karşı nasıl iyi olurdun?⁴¹

Nietzsche bengi dönüşü bir soru biçiminde duyurmaktadır. Bu soru ise başka sorular doğurmaktadır. Örneğin yaşamlarımızı sonsuz kere yaşamış ve yaşayacak olmamıza nasıl bir tepki vereceğiz? Acı, keder ve pişmanlıklarımız da dahil olmak üzere yaşamımızın iyi ya da kötü her anını olumlayabilecek miyiz? Yaşam tarzımızı olumlayacak cesaret ve özgüveni gösterebilecek miyiz yoksa hayatlarımızı radikal bir şekilde değiştirmeyi mi arzu edeceğiz? Bengi dönüşün bize artık açıklanmış olması bizi kaçınılmaz olarak varoluşsal bir seçime sürüklemektedir. Böyle bir sorumluluk altında ezilecek ya da reddedecek miyiz? Yoksa bu zorunluluğu kabullenecek hatta isteyecek miyiz? Nietzsche bizlere bengi dönüşü duyurarak en ağır yükü yüklemektedir.

Bengi dönüşün kozmolojik bir iddia ya da yalnızca psikolojik bir test olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır. Nietzsche sağlığını kaybetmeden önce yazdığı notlarında bengi dönüşü kozmolojik bir açıklama getirmeye çalıştığı ancak yayınlamadığı görülmektedir.⁴² Fakat söz konusu karmaşanın çözümü insanın bengi dönüşün gerçek olmasını istemesindedir. Nietzsche bengi dönüşü duyururken sorduğu sorunun cevabını zaten vermektedir. İnsan ancak ebedi onay ve mührün gerçek olmasını istediğinde bu onay ve mührü verebilecektir. Bengi dönüş de diğer tüm hakikatler gibi bir hakikat olmak isteyen hakikattir.

Nietzsche için bengi dönüşün bir diğer işlevi de yaşama başka bir dünyaya başvurmadan anlam kazandırmasıdır. Tanrı’nın ölümü ile İbrahimi dinlerin söz verdiği ölüm sonrası bir hayat artık mümkün değildir. Dinin açıklayıcı gücünü kaybederek modern hayattan çekilmesinin sonucu ise nihilizmdir. Böyle bir dünya bir anlamı olmayan bir dünyadır. Bengi dönüşü olumlamak ise yaşama doğrudan bir değer atamak anlamına gelmektedir. Sonsuz kere yinelenen bir yaşamın her detayı önem

⁴¹ Friedrich Nietzsche, “Die fröhliche Wissenschaft”, s. 570.

⁴² Friedrich Nietzsche, “Nachgelassene Fragmente 1884-1885”, s. 556.

taşımaktadır. Her şeyin tekrarlanması Nietzsche'nin bütüncül (holistik) ontolojisi nedeni ile gereklidir. Nietzsche'ye göre var olan her şey birbiri ile bağlantılıdır ve bu nedenle her şey tekrarlanmak zorundadır:

Hiçbir hazzı Evet dediniz mi? Ah dostlarım, o zaman bütün acılara da Evet dediniz.

Her şey birbirine zincirlenmiştir, dolanmıştır, aşıktır –

– bir defayı olanı iki defa olsun istediyseniz, hiç dediyseniz “Seni seviyorum mutluluk! Şışşı! Şimdi!” diye, o zaman her şeyi geri istediniz! – Her şey yeni baştan, her şey sonsuz, her şey zincirlenmiş, dolanmış, aşık, ah bu yüzden sevdiniz dünyayı

–

– siz sonsuz olanlar, onu sonsuzca ve her zaman sevin; acıya da şöyle deyin: geçip git ama dön! Çünkü tüm hazzın istediği – sonsuzluktur!⁴³

Yaşamı bütünü ile olumlamak Nietzsche'nin insan gelişimi felsefesinin önemli bir parçasıdır. Nietzsche'nin insan felsefesi ise tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesini içermektedir. İnsan olanaklarının gerçekleşmesi Hristiyan-Platoncu ahlakın bir örneğini oluşturduğu yoz ve sağlıklı değerler ile mümkün değildir. Nietzsche'ye göre Hristiyanlık dekadın bir canavardır.⁴⁴ Ne var ki bir gün insanlık “tanrı” ya da “günah” gibi kavramları çocukluk döneminin acıları ya da oyuncaklarından başka bir şey olarak görmeyeceklerdir.⁴⁵

Nietzsche'ye göre Aydınlanma ve bilimsel gelişmeler ile birlikte insanlık artık bir tanrıya inanmasa da Hristiyan-Platoncu değerler sistemi yaşamaya devam etmektedir. Avrupalı insan Sokrates'in bile bilmediğini belirttiği iyi ve kötüyü bildiğini iddia etmektedir.⁴⁶ Nietzsche için günümüz Avrupa ahlakı sürü hayvanlarının ahlakıdır.

⁴³ Friedrich Nietzsche, “Also sprach Zarathustra”, s. 402-403.

⁴⁴ Friedrich Nietzsche, “Der Antichrist”, s. 185.

⁴⁵ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 75.

⁴⁶ *A.g.e.* 124.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NIETZSCHE’NİN İYİ AVRUPALILAR BİRLİĞİ

3.1. İyi Avrupalılık ve İyi Avrupalılar Birliği

Nietzsche *Jenseits von Gut und Böse*’nin önsözünde Avrupa’nın Hristiyanlık ya da diğer bir başka deyişle “halk için Platonizm” (“Platonismus für Volk”) ile süregelen mücadelesinin müthiş bir gerilim yarattığından ve bu gerilimin gerçekleştirebileceği olasılıklardan bahsetmektedir.¹ Bu gerilimi önce Cizvitler ve sonra ise demokrasi ile Aydınlanma yatıştırmaya çalışmıştır. Nietzsche’ye göre bu gerilimi kullanarak yayını gelecek olanlar ise iyi Avrupalılar yani özgür tinlerdir (“guten Europäer und freien, sehr freien Geister”). İyi Avrupalılar ne Hristiyan ne Sosyalist ne de demokratlardır. Avrupa ulusları arasındaki rekabet ile de ilgilenmemektedirler. Stefan Elbe’nin de belirttiği üzere iyi Avrupalılar “Tanrı’nın ölümü” ile birlikte ortaya çıkan nihilizm ve bu koşullarda gelişen ulusçuluğa verilen bir karşılıktır.²

İyi Avrupalılar soylu karaktere sahiptir. Kirkland’ın belirttiği gibi Nietzsche için soyluluk bir değerlendirme ölçütüdür. Nietzsche’ye göre tüm iddia ve yargılar bir perspektife dayanmaktadır. Bir perspektifin diğer bir perspektife üstünlüğü ise daha soylu olup olmadığına bağlıdır.³ Nietzsche sıklıkla güdüler, bireyler, uluslar ve hatta felsefeler sorunlar arasında bir sıralama ve karşılaştırmaya gider.⁴ İnsanlar, kültürler ve felsefi sorunları eşit görmez. Nietzsche yanlış bir şekilde post-modernizmin kurucu figürü olarak resmedilir. Ne var ki post-modern göreceliliğin Nietzsche’nin felsefesinde yeri yoktur. Nietzsche’nin eleştirdiği metafiziktir. Örneğin Stoacıları eleştirirken kendi değer ve yargılarını doğaya yansıtarak evrenselleştirmelerini eleştirmektedir.⁵ Doğa ölçüsüzce kayıtsız ve savurgandır. Bir hedefi ya da endişesi yoktur. Oysa yaşam farklı olmak ve seçimler yapmak demektir. Stoacıların “doğaya göre yaşa” emri aslında “Stoaya göre yaşa” anlamına gelmektedir. Nietzsche’nin eleştirdiği Stoacıların metafizik söylemleridir. Yaşamak demek yargılamak ve

¹ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 12-13.

² Stefan Elbe, “Europe: A Nietzschean Perspective”, Londra: Routledge, 2003, s. 11.

³ Paul E. Kirkland, “Nietzsche’s Noble Aims”, s. 3.

⁴ Friedrich Nietzsche, “Der Antichrist”, s. 185.

⁵ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 22.

değerlendirmek demektir. Bu ise farklı yaşam biçimlerinin hangi kıstaslara göre değerlendirileceği sorunsalını doğurmaktadır.

Doğa bir amaç ve yönden yoksundur fakat insan hayatı bazı ufukların genişlemesini bazılarının da daralmasını gerektirmektedir.⁶ Bu nedenle Nietzsche kendisini bir psikolog ve psikolojiyi de temel sorunların çözümü olarak görmektedir.⁷ Böylece bir metafiziğe ihtiyaç duymadan yargı ve değerlendirmeleri temellendirir. Kirkland'ın altını çizdiği üzere insan psikolojisi nesnel ölçütlerin yokluğunda Nietzsche'nin birbirinden farklı bakış açılarını değerlendirebilmesini sağlamaktadır.⁸ Nietzsche insan olasılıklarını insan psişesinin arzu ve ihtiyaçlarına göre yargılamaktadır. Yargılar doğanın değil insan hayatının bir koşuludur. Kör bir görecelik insanı böyle bir kabiliyetten yoksun bırakacaktır.

İyi Avrupalılar muhafazakâr değildir. Geçmişe dönmek istemedikleri gibi birer liberal de değildirler. Ne eşit hakların ne de ilerleme fikrinin savunucularıdır. Bu nedenle özgür kişilikleri Aydınlanmanın özgür düşünür ideali ile karıştırılmamalıdır. Özgür tinler modern fikirler tarafından sahiplenilmemişlerdir. Nietzsche özgür tinleri yarının filozofları ile örnekendirir. Nietzsche yarının filozoflarının gelişini *Jenseits von Gut und Böse* §42'de şöyle duyurur:

Yeni bir tür filozoflar yaklaşıyor: Onları tehlikeden yoksun olmayan bir isimle vaftiz etme riskine gireceğim. Onlarla ilgili tahmin edebildiğim kadarı ile, bir tahmine izin verdikleri kadarı ile – bir şekilde bilmece olarak kalmak doğalarının bir parçası olduğundan – bu yarının filozoflarını *deneyenler* olarak adlandırılma hakkına, belki de haksızlığına, sahip olduklarını söyleyebilirim. En nihayetinde bu ismin kendisi bile sadece bir denemedir ve tabiri caizse baştan çıkmaktır.⁹

Nietzsche denemek anlamına gelen “Versuch” ve baştan çıkmak ya da şeytana uymak anlamlarına gelen “Versuchung” sözcükleri ile bir kelime oyunu yapmaktadır. Yarının filozofları hayatın içindedir. Dünyaya sırtını dönmek yerine yaşamın cazibelerine kapılırlar. Bu bakımdan bir akademisyen ya da din adamından çok girişimcilere ya da sanatçılara benzemektedirler:

Aslında uzun bir süredir kalabalıklar filozofu yanlış anlamış ve yargılamıştır, onu bazen bilim insanı ve örnek akademisyen ile bazen de dinin yücelttiği biriyle,

⁶ A.g.e. s. 110.

⁷ A.g.e. s. 38.

⁸ Paul E. Kirkland, “Nietzsche's Noble Aims”, s. 66.

⁹ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, 59

duyusuzlaşmışla, “dünyevileşmemiş” bir yobazla, mest olmuş bir din adamı ile karıştırmışlardır. Bir kimseyi “bilgece” ya da “bir filozof gibi” yaşadığı için övülürken duyarsanız bu aslında sadece o kimsenin “akıllı durduğu ve kenara çekildiği” anlamına gelir. Avam için bilgelik bir kaçış şekli, zorlaştığında oyundan kendini çıkarmak için bir yol ya da araç gibi görünür. Fakat gerçek filozof – bize öyle gelmiyor mu dostlarım? – “felsefesizce”, “bilgesizce”, her şeyden önce zekice olmayan bir şekilde yaşar ve yüzlerce deneme ve baştan çıkışın ağırlığını ve görevini hisseder: sürekli kendini riske atar, zor olan oyunu oynar...¹⁰

Nietzsche’ye göre yeni filozoflar da kendi hakikatlerini sevecek; ancak evrensel hakikatlerin savunucuları olmayacaklardır.¹¹ Hakikatlerinin herkes için geçerli olması gururlarını dokunacaktır. Kant ya da Hegel gibi zaten var olan hakikat ve değerleri temellendirmeye çalışmak yerine yenilerini yaratacaklardır.¹² Nietzsche yarının filozoflarının yaratıcı elleri ile yarınlara uzanacağını belirtir. Ona göre böyle filozoflar daha önce var olmamıştır:

Farklı inancı olan, demokratik harekete istismar edilmiş bir siyasi örgütlenme biçimi olarak değil insanlığın istismar ediliş (daha açık olarak değeri küçültülmüş) biçimi, insanının vasatlaştırılması ve değersizleştirilmesi olarak bakan bizler, umutlarımızla birlikte nereye ulaşmamız gerekiyor? *Yeni filozoflara* doğru, başka bir seçenek yok; karşıt değerlendirmeleri canlandıracak ve “ebedi değerleri” yeniden değerlendirerek tersine çevirmeye başlayacak kadar güçlü ve özgün ruhlara doğru, öncülere doğru, şimdi düğümleri bağlayacak ve binlerce yılın istencini yeni kanallara yönlendirecek geleceğin insanlarına doğru.¹³

Nietzsche’ye göre demokratik değerler insanın bayağılaşması anlamına gelmektedir. Yarının filozofları ise sürü ahlakının sonuçlarını tersine çevirecek ve tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesini başlatacaklardır. Avrupa’da dogmanın hakimiyeti sona ererek bu yeni filozofların dönemi başlayacaktır. Nietzsche “Biz iyi Avrupalıyız ve Avrupa’nın en uzun ve en cesur macerasının yani kendini aşmasının mirasçılarıyız” demektedir.¹⁴

Nietzsche’nin felsefesinin hedefi her zaman Avrupa kıtasıdır. Nietzsche sıklıkla Avrupa’dan tek bir bütün olarak bahsetmektedir. Nietzsche’nin Kuzey ve Güney Avrupa ülkeleri arasındaki karşılaştırmaları da Avrupa içi karşılaştırmalardır.

¹⁰ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 133.

¹¹ *A.g.e.* s. 60.

¹² *A.g.e.* s. 145.

¹³ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 127-128.

¹⁴ Friedrich Nietzsche, “Die fröhliche Wissenschaft”, s. 570.

Nietzsche Kuzey ve Güneyin bir birleşimi olarak Fransız kültürünü örnek verir.¹⁵ İyi Avrupalılar Güney de Kuzeyi, Kuzey de ise Güneyi seveceklerdir. Bu kültürler bir yapbozun parçaları gibi birbirlerini tamamlamaktadırlar. Nietzsche'ye göre "Avrupa bir olmak istemektedir".¹⁶

Nietzsche'ye göre Avrupa bütünleşmesi kaçınılmazdır. Avrupa halkları arasında gelişen ekonomik, kültürel ve sosyal alışveriş kaçınılmaz olarak Avrupa uluslarının ortadan kalkması ile sonuçlanacaktır.¹⁷ Ona göre ulusçuluk yapay bir durumdur ve devletler tarafından üretimine bağlıdır. Bu nedenle Avrupalılar kendilerini iyi Avrupalı olarak tanımlamaktan ve Avrupalı ulusların bütünleşmesi için çalışmaktan korkmamalıdır. Nietzsche'nin aklında İsviçre kantonlarına benzer bir yapı vardır.¹⁸ Birleşik bir Avrupa'ya giden yol ise büyük politika ile mümkün olacaktır.

3.2. Büyük Siyaset Kuramı

Nietzsche sıklıkla apolitik bir filozof olarak düşünülmüştür. Örneğin Nietzsche'yi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Anglo-Amerikan dünyası ile tanıştıran Walter Kaufmann Alman filozofu okurlarına "anti-politik" bir filozof olarak sunmuştur.¹⁹ Bunun nedenlerinden biri Nietzsche'nin Hitler ve Nazi Almanyası ile ilişkilendirilmiş olmasıdır. Bu eğilim Nietzsche ile ilgili sonraki çalışmalarda da devam etmiştir. Ne var ki Nietzsche'nin siyasetin olağan gündemi ilgili bir kuramının olmaması felsefesinin apolitik olduğu anlamına gelmemektedir. Nietzsche insanın gelişimi ve olasılıkları ile ilgilenmiştir ve felsefesi insan hayatının tüm boyutlarını kapsamaktadır.

Hugo Drochon'un ifade ettiği üzere Nietzsche siyaseti yeniden öğrenmemizi istemektedir.²⁰ Bu yüzden ilgisizlik gösterdiği siyaset günlük siyasettir. Nietzsche küçük ve büyük siyaset arasında bir ayrım yapmaktadır. Küçük siyaset ("kleine Politik") günlük güç mücadelelerini içermektedir. Büyük siyaset ("grosse Politik") ise Nietzsche'nin döneminin Almanya Şansölyesi Otto von Bismarck'tan aldığı fakat yeniden yorumladığı bir kavramdır. Alman ulusunun yeniden birleşmesinin mimarı Bismarck 1862'de verdiği bir konuşmasında tek bir Almanya'ya giden yolu "demir ve

¹⁵ Friedrich Nietzsche, "Jenseits von Gut und Böse", s. 200.

¹⁶ *A.g.e.* s. 201.

¹⁷ Friedrich Nietzsche, "Menschliches, Allzumenschliches", s. 309.

¹⁸ Stefan Elbe, "Europe: A Nietzschean Perspective", s. 69.

¹⁹ Walter Kaufmann, "Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist", Princeton: Princeton University Press, 1968, s. 412.

²⁰ Hugo Drochon, "Nietzsche's Great Politics", Princeton: Princeton University Press, 2016, s. 165.

kan” olarak formüleştirmiştir. Bismarck’a göre Almanya ancak sanayileşme ve savaş ile tek bir bayrak altında birleşebilecektir. 1866’da Avusturya ve 1971’de Fransa’nın savaş alanında mağlup edilmesi ile bu hayal gerçekleşmiş ve Alman ulusu nihayet Prusya bayrağı altında birleşmiştir. Nietzsche büyük siyaset kavramını işte bu “demir ve kan” siyasetinden ödünç almaktadır.²¹

Nietzsche 19. yüzyılda ulus-devletlerin uluslararası politikanın temel birimi olarak doğuşuna tanıklık etmiştir. Bu ise geniş kitlelerin siyasete katılımı anlamına gelmektedir. Kalabalıkların artık bir siyasi aktör olarak belirmesi ile milliyetçilik önem kazanmış ve vasatlık, ırkçılık, anti-semitizm ve anti-entelektüalizm tüm Avrupa’yı ele geçirmiştir.²² Nietzsche’ye göre “kitlelerin çağı” başlamıştır.²³ Bismarck’ın sözde büyük siyaseti kitlelerin siyaset sahnesine çıkması ile mümkün olabilmiştir.²⁴ Bismarck siyaseti aslında bir küçük siyaset örneğidir.

Kitlelerin uyanışı ile ulusal güç ve çıkar kavramları da siyasetin öncelikleri olmuşlardır. Drochon’un da altını çizdiği üzere Bismarck’ın siyaseti uluslararası siyasetin iç siyasete üstün hale gelmesi anlamına gelmektedir.²⁵ Bismarck’ın Alman Katoliklerine karşı bir kültür savaşını (Kulturkampf) başlatmasının nedeni yeni Alman devletinin Katolik Fransa ve Avusturya ile rekabetidir. Ya da benzer bir şekilde kolonyalizm Avrupa’da kitlelere dışarıda efendi olmak olarak gösterilmiştir.

Bismarck ile simgeleşen “Machtpolitik”, ya da küresel olarak bilinen ismi ile “Realpolitik”, askeri müdahale ve güç diplomasisinden oluşmaktadır. Oysaki Machtpolitik ile ifade edilen politika küçük politikadır. Drochon’a göre Nietzsche küçük siyaseti köle ahlakı ile özdeşleştirmektedir.²⁶ Nietzsche bu nedenle “Küçük politikanın zamanı sona erdi, yeni yüz yıl yeryüzü hakimiyeti için mücadeleleyi – büyük politika zorunluluğunu – getirecek.” diyerek büyük politikanın gelişini duyurur.²⁷ Büyük politika küçük politikanın günlük gündeminin üstündedir. Nietzsche’ye göre büyük politika “Avrupa sorunu” (“europäische Problem”) ile ilgilenmektedir.²⁸ Bu nedenle kültürler ve ırklar üstü bir içeriğe sahiptir. Büyük politikanın amacını ise

²¹ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 200.

²² Friedrich Nietzsche, “Ecce Homo”, s. 360.

²³ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 181.

²⁴ A.g.e. 181.

²⁵ Hugo Drochon, “Nietzsche’s Great Politics”, s. 158.

²⁶ A.g.e. s. 159.

²⁷ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 140.

²⁸ A.g.e. s. 195.

“Avrupa’ya hükmedecek yeni bir kastın yetiştirilmesi” oluşturmaktadır.²⁹ Nietzsche’nin büyük politikası Makyavelist ve elitisttir. Avrupa bütünleşmesini yeni yaşam partisi gerçekleştirecektir.³⁰

19. yüzyıl devrimleri sonrasında ortaya çıkan “Alman sorunu” tartışması Alman ulusunun bölünmüşlüğüne nasıl çözüleceğini içermektedir. Bismarck’ın sözde büyük siyaseti Alman sorununun çözümünü amaçlarken Nietzsche’nin büyük siyaseti Avrupa sorununun çözümünü aramaktadır. Almanya’nın bütünleşmesi bir dizi savaşla gerçekleşebilmişken Avrupa sorunu ruhsal bir savaşla sonuçlanacaktır. İlkini itici gücünü ulusçuluk oluştururken ikincisinin ise nihilizm oluşturmaktadır. Nietzsche’nin büyük siyaseti varoluşsal siyasettir. Yeni yaşam biçimlerinin yaratılmasını içermektedir. Bu ise Hristiyan-Platoncu ahlakın aşılmasına bağlıdır. Nietzsche’ye göre böyle bir gerilim Avrupa’yı özgün ve tehlikeli bir konuma koymaktadır. Nietzsche Hint kültürünün nihilizme yenik düşerek kendini tükettiğinden bahsederek Avrupa’yı bekleyen tuzaklara karşı uyarmaktadır.

Nietzsche’nin düşünceleri yanlış bir şekilde Nasyonal Sosyalizm ile ilişkilendirilmiştir. Oysaki Nietzsche ırkçılığa ve anti-Semitizme açık bir şekilde karşıdır. Ölümünden sonra ortaya çıkan revizyonist ideolojilerin çıkış noktası da köle ahlakının temeli *resentiment* olmuştur. Nasyonal Sosyalizm kendinden olmadığını düşündüğü her şeyi bir haset ve intikam nesnesine dönüştürmüştür. Üstelik Nietzsche kendisini bir Alman olarak değil bir Avrupalı olarak görmektedir.³¹ Nietzsche’ye göre Avrupa “nevrose nationale” yani ulusal nevroz ile hastalanmıştır.³² Bu nedenle Avrupa küçük politikaya mahkûm kalmıştır. Dahası Faşizm için devlet her şeyi kapsayan ve kuşatan bir oluşumken Nietzsche’ye göre devlet “soğuk canavarların en soğğunun adıdır”.³³ Nietzsche, Zerdüş karakterinin ağzından devleti yeni bir put olarak tanıtmaktadır.

Nietzsche, büyük politikaya etik-politik bir yaklaşım sunmaktadır. Avrupa bütünleşmesi yeni bir Avrupa ethosuna bağlıdır. İyi Avrupalılar ve yaşam partileri ise uluslararası ilişkiler terminolojisi ile ulusaşırı aktörlere denk gelmektedir.

²⁹ Friedrich Nietzsche, “Jenseits von Gut und Böse”, s. 195.

³⁰ Friedrich Nietzsche, “Nachgelassene Fragmente 1887-1889”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 13* içinde, der. Giorgi Colli & Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988, s. 638.

³¹ Friedrich Nietzsche, “Die fröhliche Wissenschaft”, s. 600.

³² Friedrich Nietzsche, “Ecce Homo”, s. 360.

³³ Friedrich Nietzsche, “Also sprach Zarathustra”, s. 61.

Nietzsche'nin büyük politikası Avrupa bütünleşmesini anlamak için alternatif bir kuramsal çerçeve önermektedir.

3.3. Uluslararası İlişkiler Kuramları ve Küçük Politika

Nietzsche siyaseti ulusal ya da uluslararası olarak değil küçük veya büyük olarak ayırmaktadır. Bu ayrım Nietzsche'nin felsefi programının bir parçasıdır. Nietzsche büyük ve küçük politika ile siyaseti yeniden değerlendirir. Büyük siyaset kültürler ve ırklar üstü etik bir alanı ifade etmektedir.

Tablo 2

Büyük Politika Ve Küçük Politika Arasındaki Farklılıklar

	Küçük Politika	Büyük Politika
Sorunsal	Alman Sorunu	Avrupa Sorunu
İçerik ve Kapsam	Kitle Siyaseti	Varoluşsal Siyaset
Aktörler	Ulus-Devletler	İyi Avrupalılar
Motivasyon	Ulusçuluk	Nihilizm
Çevresel Koşullar	Anarşi	Hristiyan-Platonik Ethos
Epistemoloji	Pozitivizm	Perspektivizm

Nietzsche'ye göre Avrupa bütünleşmesi büyük politikanın konusudur. Uluslararası ilişkiler kuramları ise kapsam ve içerik bakımından küçük politika kuramlarıdır. Ulusal güç, ulusal çıkar ya da uluslararası iş birliği gibi küçük siyasetin başlıkları disiplinin temel araştırma konularını oluşturmuştur. Bu nedenle Avrupa bütünleşmesine ne yeterince ilgi göstermiş ne de önemini anlayabilmiştir. Uluslararası ilişkiler disiplin olarak ulus-devletlerin bir toplumsal örgütlenme biçimi olarak ortaya çıkışından öncesine gitmeyi reddetmiştir. Öyle ki uluslararası ilişkiler kuramları Westphalia öncesi tarihi çoğunlukla yok saymışlardır. Disiplinin inceleme konularını da kaçınılmaz olarak kitle siyaseti oluşturmuştur.

Uluslararası ilişkiler kuramının standartlarını ise pozitivizm belirlemiştir. Disiplinin bir bilim olmaya öykünmesi ile uluslararası fenomenin bilimsel bir şekilde açıklanması ve öngörülmesi asıl amaç olmuştur. Uluslararası ilişkiler kuramlarının bu imkânsız görevi yerine getirememesi ile yerlerini uluslararası politikanın belirli bir alanına odaklanan daha sınırlı kuramlar almıştır.

Benzer eleştiriler disiplin içerisinde de dile getirilmiştir. Örneğin Barry Buzan ve Richard Little'ın da ifade ettiği gibi uluslararası ilişkiler disiplini bir entelektüel proje olarak başarısız olmuştur.³⁴ Buzan ve Little'a göre uluslararası politika kuramı dünya tarihinin bir kavramsallaştırılmasına dayanmalıdır. Patrick Thaddeus Johnson ise uluslararası ilişkiler disiplininin bir bilim olmak zorunda olmadığını belirtmiştir.³⁵

Disiplinin bilimsellik ısrarı Nietzscheci bir bakış açısı ile bakıldığında hakikat istencidir. Hakikatin iyi ve değerli bir şey olduğu düşüncesi bilimin nesnellik iddiası ile çatışmaktadır. Nietzsche'ye göre modern bilimin hakikate olan inancı ahlaki temellere dayanmaktadır. Bu temeller ise çileci ideallerden oluşmaktadır.³⁶ Elbe'nin de altını çizdiği üzere bilimin dinin boşluğunu doldurması mümkün değildir.³⁷ Bu açıdan ele alındığında bir bilim olmaya öykünen disiplinin Hristiyanlık sonrası Avrupa'yı anlamak için gerekli entelektüel altyapıyı sağlayamaması sürpriz değildir.

³⁴ Barry Buzan & Richard Little, "Why International Relations Has Failed as an Intellectual Project and What to Do About It?", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt: 30, Sayı: 1, 19-39, 2001, s. 28-33.

³⁵ Patrick Thaddeus Johnson, "Must International Studies Be a Science?", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt: 43, Sayı: 3, 942-965, 2015, s. 960.

³⁶ Friedrich Nietzsche, "Zur Genealogie der Moral", s.397.

³⁷ Stefan Elbe, "Europe: A Nietzschean Perspective", s. 26-27.

SONUÇ

Avrupa bütünleşmesi devletler arası müzakereler ile ortaya çıkmış ve teknokratik bir rejime dönüşmüştür. Bugün önünde duran en büyük engelleri ise varoluşsal nedenler oluşturmaktadır. Avrupa kurumlarının güvenilirliğini ve geçerliliğini ortadan kaldıran nihilizm ve sinizm ne uluslararası ilişkiler disiplininin konuları arasına girebilmiş ne de uluslararası ilişkiler kuramının böyle bir kabiliyeti olmuştur.

Uluslararası ilişkiler kuramı Avrupa bütünleşmesini devlet merkezli bir bakış açısı ile okumuş ve bütünleşme ile devletlerin egemenlik alanı arasındaki gerilim ile ilgilenmiştir. Disiplinin bir bilim olma çabaları ile kuramsal yaklaşımlardan bilimsel ölçütler beklenmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkiler kuramlarının böyle standartları yakalayamaması ile yerlerini kısıtlı sınırlara sahip yaklaşımlara bırakmıştır. Büyük kuramların terk edilmesi Avrupa çalışmalarına da yansımış ve Avrupa bütünleşmesi açıklanması gereken bir konu olmaktan çıkmıştır. Bunun yerine AB'nin belirli boyutları ile ilgilenen orta ölçekli yaklaşımlar doğmuştur.

Nietzsche'nin büyük siyaset yaklaşımı ise alternatif bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Buna göre siyaset ulusal ya da uluslararası olmasına göre değil büyük veya küçük olmasına göre ayrılmaktadır. Küçük politika kitlelerin siyasetidir. Günlük güç mücadelelerinden oluşmaktadır. Bu ise uluslararası ilişkiler kuramlarının kapsam ve içerik bakımından küçük siyaset kuramları olduğu anlamına gelmektedir.

Avrupa bütünleşmesi büyük politikanın konusudur. Büyük politika etik-politik bir alanı ifade etmektedir. Avrupa bütünleşmesi kaçınılmaz olarak yeni bir ethosa bağlıdır. Avrupa'yı özgün kılan yönü Hristiyanlıkla süregelen mücadelesidir. Bu çatışma fırsatlar içerdiği gibi tehlikeler de içermektedir. Benzer bir konumda olan Hint kültürü nihilizme yenik düşerek kendini tüketmiştir. Avrupa'nın bu durumu yeni değerler ve yaşam biçimlerini doğurabileceği gibi nihilizm ve ulusçulukla da sonuçlanabilecektir.

Nietzsche için Hristiyan-Platoncu ahlak kültürlerin yozlaşmasına önemli bir örnek oluşturmaktadır. Ona göre Hristiyanlık bir insanlık felaketidir. Böyle felaketlerin arkasında ise her zaman *resentiment* vardır. Hristiyan-Platoncu ahlak sistemi Avrupa sekülerleşmesi ile yok olmamış modern düşünce ve değerler ile varlığına devam etmiştir. Ne var ki güçlü ve sağlıklı bir yaşam *resentiment* ile mümkün değildir. Bu

nedenle Hristiyan-Platoncu ahlak aşılmalı ve yaşamı olumlayan yeni değerler yaratılmalıdır. Oysaki Avrupa Birliği günümüzde önemli bir normatif güce dönüşmüştür. Birliğin artık kurumsallaşmış değerleri ise Nietzsche'nin eleştirisinde bulunduğu modern liberal değerlerdir. Bu değerler daha önce belirtildiği üzere Hristiyan-Platoncu temellere dayanmaktadır. Öyle ki Avrupa'nın ahlaki düzlemde mesihanik bir görev üstlendiği gözlemlenmektedir. Örneğin, Avrupa iklim krizi karşısında ekonomik küçülmeyi ya da göç krizi karşısında kamu düzeninin bozulmasını göze alarak Hristiyanlık inancındaki Tanrı'nın kuzusu rolünü oynuyor görünmektedir.

Nietzsche Anglo-Amerikan dünyada çoğunlukla apolitik bir filozof olarak değerlendirilmiştir. Oysa Alex McIntyre'nin de belirttiği gibi Nietzsche tamamen politik bir filozoftur.¹ Büyük politika ise felsefesinin özünü oluşturmaktadır. Nietzsche'nin apolitik bir düşünür olarak resmedilmesinin nedenlerinden biri felsefesinin yanlış bir şekilde nasyonal sosyalizm ile ilişkilendirilmiş olmasıdır. 20. yüzyılın revizyonist ideolojileri *resentiment* üzerine kuruludur. Nietzschegil bir bakış açısı ile bakıldığında Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'da toplumun farklı kesimleri faşizm tarafından haset ve intikam nesnelere dönüştürülmüştür. Nietzsche ise ırkçılığa ve anti-Semitizme açık bir şekilde karşıdır. Kendisini bir Alman olarak değil bir iyi Avrupalı olarak görmüştür. Nietzsche'ye göre Avrupa bir ulusal nevroza yakalanmıştır. Küçük politikanın Avrupa gündemini oluşturması da bu yüzdendir. Fakat iyi Avrupalılar yarının filozoflarını oluşturacaklar ve *resentiment* siyasetine son vereceklerdir.

Friedrich Nietzsche'nin insan gelişimi felsefesi ve Avrupa bütünleşmesine dair düşüncelerinin ele alındığı bu çalışmada Nietzsche'nin önerdiği kuramsal çerçevenin Avrupa çalışmaları için önemi gösterilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla ilk olarak Avrupa bütünleşmesi tarihsel bağlamı içerisinde tanıtılmıştır. Uluslararası ilişkiler kuramının gelişimi dönüm noktaları ile tartışılmıştır. Disiplinin Birinci Dünya Savaşı'nı yarattığı yıkım ve dehşet ile ortaya çıktığı ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekçi paradigma ile şekillendiği belirtilmiştir. Waltz'un yeni-gerçekçi kuram ile bilimsellik taleplerini tatmin ettiği gösterilmiştir. Yeni-gerçekçi kuramın Soğuk Savaş'ın sonunu ne öngörebilmesi ne de ikna edici bir şekilde açıklayabilmesi ile disiplinde büyük

¹ Alex McIntyre, "The Sovereignty of Joy: Nietzsche's Vision of Grand Politics", Toronto: University of Toronto Press, 1997, s.154.

ölçekli kuramların yerini orta ölçekli kuramlara bıraktığının altı çizilmiştir. Avrupa bütünleşmesi ile ilgili yaklaşımların bütünleşme sürecinin seyri ve uluslararası ilişkiler kuramının evrimini yansıttığı ifade edilmiştir.

İkinci bölümde Nietzsche'nin insan gelişimi felsefesi tanıtılmıştır. Perspektivizm, güç istenci, üst-insan ve bengi dönüş gibi felsefesinin temel kavramları incelenmiştir. Böylece din, ahlak, kültür, varlık ve benlik gibi konulara bakış açısı açıklanmıştır. Felsefesinin tartışmalı bileşenleri felsefesinin bütününe bakarak açıklanmıştır. Nietzsche'nin sekülerleşen Avrupa için önerdiği felsefi program gösterilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Nietzsche'nin pan-Avrupacı yaklaşımı tartışılmıştır. İyi Avrupalı kimliği incelenmiştir. Büyük politika kavramı tarihsel bağlamı ile tanıtılmıştır. Büyük politikanın etik-politik bir alan olduğu belirtilmiştir. İyi Avrupalılar uluslararası bir aktör olarak ele alınmıştır. Avrupa bütünleşmesi üzerinden uluslararası ilişkiler kuramları ile Nietzsche'nin yaklaşımı karşılaştırılarak bir çözümlemesi yapılmıştır. Nietzsche'yi uluslararası ilişkiler alanyazınına kazandırmayı amaçlayan bu çalışma ile ileri araştırmalara bir altyapı sağlanması istenmiştir. Bu sayede Nietzsche'nin politik yönünün daha iyi anlaşılması ve Avrupa okumalarına katkı sağlaması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acampora, Christa Davis, "Naturalism and Nietzsche's Moral Psychology" *A Companion to Nietzsche* içinde, der. Keith Ansell-Pearson, Oxford: Blackwell, s. 314-33, 2006.
- Altun, Damla, "Nietzsche and the Human Rights", Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.
- Fahir Armaoğlu, "20. Yüzyıl Siyasi Tarihi", İstanbul: Kronik Kitap, 2018.
- Bulmer, Simon, "Domestic Politics and European Community Policymaking", *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 21, Sayı: 4, s. 349-64, 1983.
- Buzan, Barry & Richard Little, "Why International Relations Has Failed as an Intellectual Project and What to Do About It?", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt: 30, Sayı: 1, 19-39, 2001.
- Brown, Archie "The Gorbachev Factor", Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Carr, Edward Hallett, "The Twenty Years' Crisis: 1919-1939", Londra: MacMillan, 1988.
- Cini, Michelle, "Intergovernmentalism", *European Union Politics* içinde, der. Michelle Cini, New York: Oxford University Press, s. 99-116, 2007.
- Checkel, Jeff, "Ideas, Institutions, and the Gorbachev Foreign Policy Revolution," Cilt: 45, Sayı: 2, *World Politics*, s. 271-300, 1993.
- Checkel Jeff, "A Constructivist Research Program in EU Studies?" *European Union Politics*, Cilt: 2: Sayı:2, s. 219-49, 2001.
- Christiansen, Thomas, "Reconstructing European Space: From Territorial Politics to Multilevel Governance", *Reflective Approaches to European Governance* içinde, der. Knut-Erik Jorgensen, Basingstoke: Macmillan, 1997.
- Christiansen, Thomas, Knud-Erik Jorgensen & Antje Wiener, "The Social Construction of Europe", *Journal of European Public Policy*, Cilt: 6, Sayı: 4, 528-44, 1999.

- Clark, Maudemarie, "Nietzsche on Truth and Philosophy", Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- Cram, Laura, "Integration Theory and The Study of European Policy Process", *European Union: Power and Policy-Making* içinde, der. Jeremy Richardson, s. 51-74, London: Routledge, 2001.
- Doran, Charles F. & Wes Parsons, "War and the Cycle of Relative Power" *American Political Science Review*, Cilt: 74, Sayı: 4, s. 947-965, 1980
- Drochon, Hugo, "Nietzsche's Great Politics", Princeton: Princeton University Press, 2016.
- Elbe, Stefan Heinz Edward, "European Nihilism and the Meaning of the European Idea: A Study of Nietzsche's 'Good Europeanism' in Response to the Debate in the Post-Cold War Era, London School of Economics and Political Science (Basılmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık, 2001.
- Elbe, Stefan Heinz Edward, "Europe: A Nietzschean Perspective", Londra: Routledge, 2003.
- Finnemore, Martha, "National Interests and International Security", Ithaca: Cornell University Press, 1996.
- Forsyth, Murray "Union of States: The Theory and Practice of Confederation", Leicester: Leicester University Press, 1981.
- Gaddis, John Lewis, "International Relations Theory and the End of the Cold War," *International Security*, Cilt: 17, Sayı: 3, s. 5-58, 1992-1993.
- Gemes, Ken & Christopher Janaway, "Naturalism and Value in Nietzsche", *Philosophy and Phenomenological Research*, 729-740, 2005.
- Gemes, Ken, "Life's Perspectives", *The Oxford Handbook of Nietzsche* içinde, der. Ken Gemes & John Richardson, Oxford University Press, s. 553-575, 2013.
- Gilpin, Robert, "War and Change in World Politics", New York: Cambridge University Press, 1981.
- Haas, Ernst B. "The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950-1957", Stanford: Stanford University Press, 1958.

- Haas, Ernst B. "Persistent Themes in Atlantic and European Unity", *World Politics*, Cilt: 10, s. 614-619, 1958.
- Hollis, Martin & Steve Smith, "Explaining and Understanding International Relations", New York: Oxford University Press, 1990.
- Jensen, Carsten Stroby, "Neo-Functionalism", *European Union Politics* içinde, der. Michelle Cini, New York: Oxford University Press, s. 85-98, 2007.
- Johnson, Patrick Thaddeus, "Must International Studies Be a Science?", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt: 43, Sayı: 3, s. 942-965, 2015.
- Kahn, Charles H. "Plato", *Encyclopedia of Philosophy* içinde, der. Donald M. Borcheert, Thomson Gale, s. 581-605, 2006.
- Kaufmann, Walter, "Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist", Princeton: Princeton University Press, 1968.
- Karaca, Muazzez Gülsüm, "Nietzsche'de Siyaset Düşüncesi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2020.
- Katzenstein, Peter "The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics", New York: Colombia University Press, 1996.
- Kennedy, Paul M. "The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000", New York: Random House, 1987
- Kirkland, Paul E., "Nietzsche's Noble Aims: Affirming Life Contesting Modernity", Lanham: Lexington, 2009.
- Koslowski Rey & Friedrich V. Kratochwil, "Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System," *International Organization*, Cilt: 48, Sayı: 2, s. 215-247, 1994.
- Koslowski, Rey "A Constructivist Approach to Understanding the European Union as a Federal Polity", *Journal of European Public Policy*, Cilt: 6, Sayı:4, s. 561-578, 1999.
- Kratochwil, Friedrich "Rules, Norms and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs", Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

- Kratochwil, Friedrich "The Embarrassment of Changes: Neo-realism as the Science of Realpolitik Without Politics," *Review of International Studies*, Cilt: 19, Sayı:1, S. 63-80, 1993.
- Leiter, Brian, "Nietzsche on Morality", Londra: Routledge, 2002.
- Leiter, Brian, "Moral Psychology with Nietzsche", Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Lindberg, Leon N. "The Political Dynamics of European Economic Integration", Stanford: Stanford University Press, 1963.
- Lindberg, Leon N. & Stuart A. Scheingold, "Europe's Would-Be Polity: Patterns of Change in the European Community", New Jersey: Prentice-Hall, 1970.
- Lindberg, Leon N. & Stuart A. Scheingold (der.), "Regional Integration: Theory and Research", Harvard: Harvard University Press, 1971.
- McIntyre, Alex, "The Sovereignty of Joy: Nietzsche's Vision of Grand Politics", Toronto: University of Toronto Press, 1997.
- McNeal, Michael J. "Becoming Good Europeans? Globality, the EU and the Potential to Realize Nietzsche's Idea of Europe", University of Denver (Basılmamış Doktora Tezi), Amerika Birleşik Devletleri, 2009.
- Mearsheimer, John J. "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War", *International Security*, Cilt: 15, Sayı: 1, 5-56, 1990.
- Mearsheimer, John J. "Why the Ukraine Crisis Is The West's Fault? The Liberal Delusions That Provoked Putin", *Foreign Affairs*, Cilt: 93, Sayı: 77, 2014.
- Mendelson Sarah E., "Internal Battles and External Wars Politics, Learning, and the Soviet Withdrawal from Afghanistan," Cilt: 45, Sayı: 3, s. 327-360, *World Politics*, 1993
- Mitrany, David, "The Functional Approach to World Organization", *International Affairs*, Cilt: 14, Sayı: 3, 1948.
- Mitrany, David, "Working Peace System", Chicago: Quadrangle, 1966.
- Modelski, George "The Long Cycle of Global Politics and the Nation-State," *Comparative Studies in Society and History*, Cilt: 20, Sayı: 2, s. 214-235, 1978.

- Morawcsik, Andrew, “Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community, *International Organization*, Cilt: 45, Sayı: 1, 19-56, 1991.
- Morawcsik, Andrew, “Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach”, *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 31, Sayı: 4, 475-524, 1993.
- Morgenthau, Hans, “Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace”, New York: Alfred A. Knopf, 1948.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Also sprach Zarathustra”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 4* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s.165-255, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Der Antichrist”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 6* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s. 165-255, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Die Geburt der Tragödie”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 1* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s. 9-156, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Die fröhliche Wissenschaft”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 3* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s. 343-652, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Ecce Homo”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 6* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s. 255-275, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Götzen-Dammerung”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 6* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s. 55-162, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Jenseits von Gut und Böse”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 5* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino

- Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s. 9-945, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Menschliches Allzumenschliches”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 2* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s. 9-704, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Nachgelassene Fragmente 1884-1885”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 11* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Nachgelassene Fragmente 1887-1889”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 13* içinde, der. Giorgi Colli & Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm, “Zur Genealogie der Moral”, *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe Band 5* içinde, der. Giorgi Colli ve Mazzino Montinari, Berlin: Walter de Gruyter/Deutscher Taschenbuch Verlag, s. 245-412, 1988.
- Neumann, Iver B. “Uses of the Other: ‘The East’ in European Identity Formation”, Manchester: Manchester University Press, 1999.
- Lebow, Richard Ned, “The Long Peace, the End of the Cold War, and the Failure of Realism,” *International Organization*, Cilt: 48, Sayı:2, s. 249-277, 1994.
- Lebow, Richard Ned, “The Rise and Fall of The Cold War in Comparative Perspective,” *Review of International Studies*, Cilt: 25, Sayı: 5, s. 21-39, 1999.
- Onuf, Nicolas “World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations”, Colombia SC: University of South Carolina Press, 1989
- Oye, Kenneth A. “Explaining the End of the Cold War: Morphological and Behavioral Adaptations to the Nuclear Peace?” *International Relations Theory and the End of the Cold War* içinde, der. Richard Ned Lebow & Thomas Risse-Kappen, New York: Colombia University Press, s. 57- 84, 1995.

- Puchala, Donald, "Domestic Politics and Regional Harmonisation in the EC", *World Politics*, Cilt: 27, Sayı: 4, s. 496-520, 1975.
- Putnam, Robert D. "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games", *International Organization*, Cilt: 2, Sayı: 3, 427-460, 1988.
- Richardson, John, "Nietzsche's New Darwinism", Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Richardson, John, "Nietzsche's System", Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Risse-Kappen, Thomas, "Ideas Do Not Float Freely Transnational Coalitions, Domestic Structures, and the End of the Cold War," Cilt: 48, Sayı: 2, 185-214, *International Organization*, 1994.
- Rosamond, Ben, "New Theories of European Integration", *European Union Politics* içinde, der. Michelle Cini, New York: Oxford University Press, s. 117-136, 2007.
- Salmanoğ, Özgür, "Possibility of Political Emancipation in Nietzsche", Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2018.
- Schacht, Richard, "Nietzsche", Londra: Routledge, 1983.
- Segdwick, Peter R. "Nietzsche's Justice: Naturalism in Search of an Ethics", London: McGill-Queen's University Press, 2013.
- Small, Robin "Being, Becoming, and Time in Nietzsche", *The Oxford Handbook of Nietzsche* içinde, der. Ken Gemes & John Richardson, Oxford: Oxford University Press, s. 629-645, 2013.
- Spengler, Oswald "The Decline of the West", çev. Charles Francis Atkinson, Oxford: Oxford University Press, 1991.
- Spinks, Lee, "Friedrich Nietzsche", Routledge, 2003.
- Stein, Janice Gross, "Political Learning by Doing: Gorbachev as Uncommitted Thinker and Motivated Learner," *International Organization*, 155-183, Cilt: 48, Sayı: 2, 1994.

- Tırpanlı, Oğuz, “Nietzsche’de Siyasal”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2020.
- Waltz, Kenneth N. “The Stability of a Bipolar World,” *Daedalus*, Cilt: 93 Sayı: 3, s. 881-909, 1964.
- Waltz, Kenneth N. “Theory of International Politics”, Reading: Addison-Wesley, 1979.
- Waltz, Kenneth N. “Reflections on Theory of International Politics: A Response to My Critics,” *Neorealism and Its Critics* içinde, der. Robert O. Keohane, s. 322-346, New York: Colombia University Press, 1986.
- Waltz, Kenneth N., “Origins of War in Neorealist Theory,” Cilt: 18, Sayı: 4, *The Journal of Interdisciplinary History*, s. 615-628, 1988.
- Waltz, Kenneth N. “The Emerging Structure of International Politics,” Cilt: 18, Sayı: 2, *International Security*, s. 44-79, 1993.
- Waltz, Kenneth N. “Structural Realism After the Cold War,” Cilt: 25, Sayı: 1, *International Security*, s 5-41, 2000.
- Wendt, Alexander, “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics,” Cilt: 46, Sayı: 2, *International Organization*, s. 391-425, 1992.
- Wendt, Alexander, “Social Theory of International Politics”, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Vayrynen, Raimo, “The Economic Foundations of War Economic Cycles, Power Transitions, Political Management and Wars between Major Powers,” *International Studies Quarterly*, Cilt: 27, Sayı: 4, s. 389-418, 1983.
- European Union, Schuman Declaration May 1950, (Çevrimiçi) https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_en, 22 Mayıs 2024.

